

<https://jas.ui.ac.ir/?lang=en>

Journal of Applied Sociology

E-ISSN: 2322-343X

Vol. 33, Issue 3, No.87, Autumn 2022, pp. 101-124

Received: 26.07.2021 Accepted: 01.02.2022

Research Paper

A Multifaceted Scenario of Housewives' Challenges during Coronavirus Outbreak: A Case Study of Housewives Aged over 20 Years in Boroujerd City

Masoomeh Bagheri*

Associate Professor, Department of Social Sciences, Faculty of Economics and Social Sciences, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran
m.bagheri@scu.ac.ir

Mohammadreza Hosseini

Assistant Professor, Department of Social Sciences, Faculty of Humanities, Ayatollah Boroujerdi University, Boroujerd, Iran
m.hosseini@abru.ac.ir

Narges Khoshkalam

Ph.D. Student, Department of Social Sciences, Faculty of Economics and Social Sciences, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran
n-khoshkalam@stu.scu.ac.ir

Introduction

The spread of corona virus is an unprecedented challenge in the human world. Corona crisis, first of all, suspended the current and normal routines of life and stopped the interpersonal relations of human beings and social institutions. The lack of accurate knowledge of this virus and its consequences in the human world has led to a complex situation and the possibility of its continuation has given us the idea of an uncertain future. The epidemic has been so rapid that social, economic, educational, and political institutions have not been able to properly deal with the new phenomenon; it has been an issue that has caused confusion among them. Under such circumstances, suspension of the society in an epidemic, or more precisely a pandemic, has led to a situation that has shocked all aspects and infrastructures of social life. Thus, serious rethinking in all aspects of individual and social life is required. Undoubtedly, one of the large groups that have experienced very different conditions during this period has been the group of "housewives". "She is a woman, who does housework," says Anne Oakley in her definition of a housewife. The combination of "woman" and "home" in one phrase creates a connection between femininity, marriage, and family residence. Therefore, the role of a housewife is a family or rather a female role. She also has an internship role. A study of domestic work is necessarily a study of women's status and roles. Such a multiple and at the same time personal role may seem to negate the conventional definitions of the word "role". In a woman's social image, her role as a wife and mother is inseparable from that of a housewife. Housekeeping is a manifestation of the division of labor by gender, according to which men and women are expected to engage only in a specific category of work that is predetermined and not discrete at the individual level. In this division, women are considered responsible for household chores and raising children, which involve a low-income job. As a result, they are financially dependent on men and do not have access to their own money. Accordingly, the present study sought to answer the following questions based on the data analysis of the dimensions of this process of change and transformation: 1) What challenges have housewives faced with the outbreak of coronavirus disease?; 2) What strategies have they taken in facing the challenges and what factors have influenced their strategies?; 3) What are the consequences of the strategies they have adopted?

Materials & Methods

The research method was based on the Grounded Theory (GT) considering its qualitative nature. In this method, the concepts and categories are extracted from interviews and presented in a paradigm model during the 3 stages of open, central, and selective coding. In the present study, the open coding stage was followed until the discovery of the main

classes after transcribing each interview into text. This research was conducted on the population of housewives aged over 20 years in Boroujerd City in 2022.

Discussion of Results & Conclusions

In response to the question of what challenges the housewives had faced with the outbreak of coronavirus

* Corresponding author

Bagheri, M., Hosseini, M., & Khoshkalam, N. (2022). A multifaceted scenario of housewives' challenges during coronavirus outbreak: a case study of housewives aged over 20 years in Boroujerd city. *Journal of Applied Sociology*, 33(3), 101-124.

disease, the results showed that they had been forced to play several simultaneous roles at home and under the banner of role more frequently than before due to the causal conditions resulted from this outbreak. In other words, they had faced a challenge called "increasing role multiplicity", which revealed the subject under study as the central phenomenon during the process of coding and analysis. The causal conditions that had given rise to the phenomenon of "increasing role multiplicity" included the mechanisms of prevention (housewife), care (mother), assistance (spouse), education (teacher and student), treatment (nurse), and telecommuting (employee).

2) In response to the second question, the actors had adopted the action of "changing the role of housewife" as a result of the phenomenon of "increasing role multiplicity". This change was in the form of one of the three types of housekeeping as monitoring, a challenge, and a compromise. The concept of "housewife" means a strategy through a monitoring method. In this research, the housewives were found to have tried to fulfill all the plans with all-round management at the same time as multiplicity correctly and with the least conflict. The concept of "housewife" referred to the reaction of a group of housewives, who had not been able to cope well with the challenges posed by the outbreak of coronavirus and as a result, this challenging situation had caused many tensions and conflicts for the households. They had a family of their own, but had not only been unable to manage the situation, but also had difficulty in performing their previous roles and thus felt a double burden. The concept of "housewife" also referred to the reaction of housewives, who had tried to overcome the problems caused by the outbreak of the mentioned disease with the cooperation and assistance of other family members. Although this group of women was not as empowered as the group of housewives, it was not helpless as the latter group, thus being involved in the middle situation. They had tried to manage the already changed affairs of home and family to some extent by asking for help from other family members.

Two groups of conditions had influenced the types of strategies adopted by the actors: a) The underlying condition that was seemingly unrelated to the strategies but acted as a platform for their adoption based on the prevalence rate of coronavirus disease. This condition was influenced by the demographic characteristics of age, education, marital status, occupation, number, sex, children's age and education, spouse's occupation, and family income and expenses; and b) Interventional condition that acted as a mediator and facilitated or limited strategy adoption. This condition included the psychological characteristics of gender socialization, cyber skills, social support, and government support (empowerment).

3) In response to what consequences resulted from the strategies they had adopted, we should say that the actors had experienced different consequences depending on what kinds of strategies they had adopted. For example, those who had adopted the role of housewife as monitoring and adaptive strategies had seen a positive outcome called "gender empowerment," which included increased self-confidence in the individual dimension and group dynamics and prevalence control in the collective dimension. However, the actors who had adopted housekeeping as a challenge (house-to-house) strategy had experienced the negative consequences of "gender disability", which included psychological stress and

depression in the individual dimension and family tension in the collective dimension.

Keywords: Corona, Housewife, Social Support, Gender Empowerment, Grounded Theory (GT)

References

- Abbott, P. & Wallace, C. (2005). *An introduction to sociology: feminist perspectives*. Translation: Manijeh Najmabadi. Tehran: Ney. (In Persian)
- Badamchi, M.H., & Alborzi, F. (2020). Corona, the return home and the emergence of the emerging paradigm of virtual housewives, *Quarterly Journal of Interdisciplinary Studies in the Humanities*, 47, 118-217. (In Persian)
- Balali, E., Mohebbi, S., & Hissini, S. (2017). Qualitative study of the challenges related to simultaneous educational and family roles playing. *Women's Strategic Studies*, 19(75), 32-63. (In Persian)
- Benshoff, J.M. & Lewis, H.A. (1992). Nontraditional college students, eric clearinghouse on counseling and personnel services ann arbor mi. eric. Online at: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED347483.pdf>
- Benshoff, J.M. (1991). Nontraditional college students: a developmental look at the needs of women and men returning to school. *Journal of Young Adulthood and Middle Age* 3.
- Chung, H. (2020). *Return of the 1950s housewife? how to stop coronavirus lockdown reinforcing sexist gender roles*, University of Kent.
- Conn, T.L. (1996). *The influence of higher education and the perceived effects on women and their interpersonal relationships with significant others*. Thesis submitted in partial fulfillment of the requirements for the degree of specialist in education, in the graduate school, eastern illinois university charleston, masters. theses. paper: 1892.
- Dehghan Nayeri, F. (2020). *Has the responsibility of housewives become lighter or heavier in a coronary situation?* Reser on 18 November. Available online at: www.irna.ir/news/84101488. (In Persian)
- Elkin, F. & Handel, G. (1972). *The child and society: the process of socialization*. Newyork: Random house.
- El-aki, M. (2020). Housewife's performance towards family's duties and roles in light of covid-19 crisis in relationship to variables of social and economic level of the family. *International Design Journal*. 10(3), 162-178.
- Farhadi, S., & GHolam Nazari, H. (2021). The prediction of the psychological burden of Corona-virus on women in the family during the quarantine: The role of problem-solving styles and psychological capital. *Journal of Applied Family Therapy*, 2(1), 46-64. (In persian)
- Ferguson, D. (2020). I feel like a 1950s housewife: how lockdown has exposed the gender divide. 3 May.
- Ghafar Haddadi, F. (2020). *Do not Touch Me: Corona Copies by a Housewife*. Tehran: Shahid Kazemi. (In Persian)
- Giddens, A. (2007). *Sociology*. Translation: Manouchehr Sabouri. Tehran: Ney. (In Persian)
- Greenhaus, J., & Foley, S. (2007). The intersection of work and family lives. handbook of career studies. Ed. Gunz, H. Peiperl, and M. Thousand oaks, CA: Sage.

- Iman, M. (2010). *The paradigm basis of quantitative and qualitative research methods in the humanities*. Qom: Seminary and University. (In Persian)
- Imani Jajarmi, H. (2021). Social consequences of coronavirus outbreak in iranian society. *Social Impact Assessment*, 1(2), 87-103. (In Persian)
- Kaveh, M. (2013). *Pathology of social diseases*. Tehran: Sociologists. (In Persian)
- Knapp, M. (2020). Covid-19 and the return of the housewife. 7 March.
- Malone, L.C. (1998). *The multiple roles of women pursuing doctoral studies*. Dissertation submitted to the faculty of the virginia polytechnic institute and state University in partial fulfillment of the requirements for the degree of doctor of education in educational administration.
- Marks, S. (1977). Multiple roles and role strain: some notes on human energy, time and commitment. *American Sociological Review*, 42(6), 921-936.
- Mir Mohammadi, H., Bagheri Moghimi Bahabadi, M., & Vahedian Shahroudi, M. (2020). *Study of women's health literacy and related demographic variables in coronary heart disease*. Third National Conference on Law, Social Sciences and Humanities, Psychology and Counseling. (In Persian)
- Mirzaei, H. (2020). *Research in higher education, science and the corona crisis*. Tehran: Research Institute for Cultural and Social Studies. (In Persian)
- Monitoring information base. (2020). *Corona multiplied women's housework and housekeeping*. Reser on February 5th. Available online at: <https://coronomy.ir/detail/1593>. (In Persian)
- News Agency of the Islamic Republic of Iran. (2019). *6% increase in Boroujerd students*. Reser on 25 September. Available online at: www.irna.ir/news/83477366. (In Persian)
- Nurinia, S. (2020). *Women's sacrifice in coronary quarantine*. Student News Agency. Reser on 13 August. Available online at: snn.ir/003dFF. (In Persian)
- Oakley, A. (1974a). *Housewife*. London: Allen Lane.
- Oakley, A. (1974b). *The sociology of housework*. London: Martin Robertson.
- Olorunfemi, D.Y. (2009). Family-work conflict, information use, and social competence: a case study of married postgraduate students in the faculty of education. University of Ibadan, Nigeria, Library philosophy and practice (E-Journal). p 235.
- Pandit, K. (2020). A day in the life of a housewife amid the covid-19 lockdown. 29 April.
- Pourmoosavi Khangheshlaghi, M. (2020). Corona and spirituality: women's living experiences of home quarantine. Sixth National Conference on Knowledge and Technology of Educational Sciences, Social Studies and Psychology of Iran. (In Persian)
- Rahayu, D.A., Ambarwati, R., Puspitawati, R.P., & Kuswati, N. (2020). Contribution of housewives to increase the immunity of family members during covid-19 pandemic. *Advances in Engineering Research*, 196, 168-171.
- Rastegar Khaled, A. (2007). *Family, work, gender*. Tehran: Women's Socio-Cultural Council. (In Persian)
- Salari, M., Bakraei, S., Sharifnejad Nemat Abadi, M.A., Alizadeh, N., & Mohseni, F. (2020). Prediction of coronavirus anxiety based on anxiety tolerance and cognitive emotion regulation in employed women. *Journal of Applied Family Therapy*, 1(4), 38-52. (In Persian)
- Saldana, J. (2017). *The coding manual for qualitative researchers*. Translation: Abdullah Givian. Tehran: Scientific and cultural. (In Persian)
- Statistics and Strategic Information Center. (2021). *Province at a glance*. Available online at: www.amarkar.ir. (In Persian)
- Strauss, A., & Corbin, J. M. (2013). *Basics of qualitative research : grounded theory procedures and techniques*. Translation: Ebrahim Afshar. Tehran: Ney. (In Persian)
- Wallimann, N. (2008). *Research methods in social sciences*. Translation: Mohsen Niazi, Fereydoon Bahadorani and Mostafa Salabat. Tehran: Pendarpars. (In Persian)

<http://dx.doi.org/10.22108/jas.2022.129676.2147>

<https://dorl.net/dor/20.1001.1.20085745.1401.33.3.5.2>

مقاله پژوهشی

سناریوی چندجانبه چالش‌های زنان خانه‌دار در دوره شیوع کروناویروس (مطالعه زنان خانه‌دار بالای ۲۰ سال شهر بروجرد)

معصومه باقری^{id*}، دانشیار، گروه علوم اجتماعی، دانشکده اقتصاد و علوم اجتماعی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران

m.bagheri@scu.ac.ir

محمد رضا حسینی، استادیار، گروه علوم اجتماعی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آیت‌الله العظمی بروجردی (ره)، بروجرد،

ایران

m.hosseini@abru.ac.ir

نرگس خوش کلام، دانشجوی دکتری گروه علوم اجتماعی، دانشکده اقتصاد و علوم اجتماعی، دانشگاه شهید چمران اهواز،

اهواز، ایران

n-khoshkalam@stu.scu.ac.ir

چکیده

پژوهش حاضر با استفاده از روش کیفی نظریه مبنایی، فرآیند تغییر نقش «خانه دار» را در دوران شیوع بیماری کرونا بررسی کرده است. جامعه مطالعه شده، زنان خانه‌دار بالای ۲۰ سال شهر بروجرد است. نمونه‌گیری هدفمند و گردآوری داده‌ها به روش مصاحبه عمیق است که تا زمان اشباع نظری ادامه یافته است؛ به طوری که از میان ۳۰ مصاحبه انجام شده، ۲۲ مصاحبه کدگذاری و تحلیل شده است. اعتبار با استفاده از نظر اساتید است؛ همچنین شیوه «اعتبار اعضا» (تأیید نتایج تحقیق توسط مشارکت کنندگان) و پایایی با محاسبه توافق درون‌موضوعی (۰/۸۸) به دست آمده است. یافته‌های حاصل از سه مرحله کدگذاری نشان می‌دهد که پدیده «چندگانگی نقش فزاینده» بر اثر شرایط علی (مکانیزم‌های پیشگیری، مراقبت، همیاری، آموزش، درمان، دورکاری و تحصیل) ظهور یافته است که کنشگران در مواجهه با آن، راهبرد تغییر نقش خانه‌دار (خانه‌کار، خانه‌بار، خانه‌یار) را تحت تأثیر شرایط زمینه‌ای (ویژگی‌های جمعیت‌شناختی، نرخ شیوع بیماری کرونا) و شرایط مداخله‌گر (ویژگی‌های روان‌شناختی، جامعه‌پذیری جنسیتی، مهارت سایبری، حمایت اجتماعی، حمایت دولتی) اتخاذ کرده‌اند که بسته به نوع آن، توانمندی یا ناتوانی جنسیتی را در پی داشته است؛ بنابراین شیوع بیماری کرونا نقش خانه‌دار را متحول کرده است و مؤلفه جنسیت اهمیت بسزایی در این فرآیند تحول دارد.

واژه‌های کلیدی: کرونا، زنان خانه‌دار، حمایت اجتماعی، توانمندی جنسیتی، نظریه مبنایی.

* نویسنده مسؤول

باقری، م.؛ حسینی، م.ر. و خوشکلام، ن. (۱۴۰۱). «سناریوی چندجانبه چالش‌های زنان خانه‌دار در دوره شیوع کروناویروس (مطالعه زنان خانه‌دار بالای ۲۰ سال شهر بروجرد)». نشریه جامعه‌شناسی کاربردی، ۳۳(۳)، ۱۰۱-۱۲۴.

مقدمه و بیان مسئله

شیوع ویروس کرونا چالشی بی سابقه برای جهان انسانی است. بحران کرونا قبل از هر چیز جریان جاری و روال های عادی زندگی را به تعلیق درآورد و روابط و مناسبات بین فردی انسان ها و نهادهای اجتماعی را متوقف کرد. نداشتن شناخت دقیق این ویروس و تبعات آن در جهان انسانی، منجر به وضعیتی بغرنج و پیچیده در مواجهه با آن شد و احتمال تداوم آن، تصویری از آینده ای مبهم را پیش روی ما نهاده است. سرعت همه گیری و غافلگیری این ویروس تا آن حد بود که نهادهای اجتماعی، اقتصادی، آموزشی و سیاسی نتوانستند مواجهه درستی با این پدیده جدید داشته باشند؛ موضوعی که سبب بلا تکلیفی در میان آنان شد. با این شرایط، تعلیق جامعه در شرایط اپیدمی و به تعبیر دقیق تر پاندمی، منجر به ایجاد شوکی عمیق در همه ابعاد و زیرساخت های زندگی اجتماعی شده است و بازاندیشی جدی را در تمامی شئون زندگی فردی و اجتماعی می طلبد (میرزایی، ۱۳۹۹: ۹) بدون شک، زنان خانه دار یکی از گروه های بزرگی هستند که در این دوره، در مقایسه با قبل شرایط بسیار متفاوتی را تجربه کردند.

اوکلی در تعریف زن خانه دار می گوید: «زنی است که کار خانه را انجام می دهد. ترکیب «زن» و «خانه» در یک عبارت، ارتباطی را میان زنانگی، ازدواج و مکان سکونت خانواده به وجود می آورد. نقش زن خانه دار، نقشی خانوادگی، نقشی مؤنث؛ اما در عین حال نقشی کارورزانه هم هست» (Oakley, 1974a:23). مطالعه ای در زمینه کار خانه لاجرم مطالعه ای درباره موقعیت و نقش زنان است. نقشی این چنین چندگانه و در عین حال شخصی، همچون نقش زن خانه دار ممکن است به نظر برسد که تعاریفی متعارف از واژه «نقش» را نفی می کند. نقش عبارت است از یک رشته حقوق و وظایفی انتزاعی که رفتار افراد با درجات متفاوت آن را منطبق می کند. در تصویر اجتماعی یک زن، نقش او در مقام همسر و مادر از نقش زن خانه دار مجزا نیست (Oakley, 1974b:698) خانه داری از نمودهای تقسیم کار جنسیتی (تقسیم کار بر اساس جنسیت)

است که طبق آن از زنان و مردان انتظار می رود، فقط به آن دسته از کارهایی مشغول شوند که از قبل تعیین شده اند و به اختیار خود شخص نیست. در این تقسیم بندی، زنان، مسئول کارهای خانه و خانه داری و بزرگ کردن بچه ها شمرده می شوند که کاری بدون درآمد است؛ در نتیجه از نظر مالی وابسته به مردان هستند و دسترسی نخواهند داشت به پولی که آن را از آن خود بدانند (ابوت و والاس، ۱۳۸۳: ۱۲۰). گیدنز کار خانگی را «کار بی مزدی که بدون پرداخت مستقیم و خارج از حوزه یک شغل خاص انجام می گیرد» تعریف می کند (گیدنز، ۱۳۸۵: ۲۳۸). گرایش های گوناگون فمینیسم، دیدگاه های متفاوتی به خانه داری دارد. برای مثال فمینیسم رادیکال آن را «کاری در خدمت مردان و در راستای حفظ منافع مردان» دانسته است. فمینیسم مارکسیستی آن را «کاری رایگان در خدمت منافع سرمایه داری و بازتولید نیروی کار» می داند و فمینیسم سوسیالیستی آن را «کاری که هم مردان و هم سرمایه داری از آن منتفع می شود» می داند؛ در عین حال همه این گرایش ها خانه داری را کاری واقعی می دانند (ابوت و والاس، ۱۳۸۳: ۲۰۳).

بر اساس آخرین آمارهای ارائه شده از سوی مرکز آمار ایران، جمعیت زنان خانه دار کشور، ۲۰ میلیون و ۹۴۶ هزار و ۷۸۷ نفر است. به عنوان نمونه از گروهی از زنان خانه دار نظرسنجی انجام شد که بیشتر آنها اظهار کردند که حجم فعالیت و مشغله کاریشان در خانه بر اثر شیوع کرونا به شدت افزایش پیدا کرده است و شاهد تغییرات خاص در خلق و خوی خود و خانواده هایشان بوده اند. با وجود اینکه بیشتر آنها شرایط موجود را درک کرده اند و سعی در کنترل و مدیریت وضعیت داشتند، ولی رضایت خاطر نداشته اند. محدودیت های اجتماعی که به دلیل شیوع بیماری اعمال شده، فشار بر زنان را بیشتر کرده است. نه تنها خشونت خانگی، بلکه انتظار مردها از زنان نیز مشکل ساز شده است (نوری نیا، ۱۳۹۹) در طی این دوره، مراقبت از فرزندان در شرایط آموزش مجازی مدارس، فشارهای اقتصادی ناشی از تعطیلی و

خانه‌دار بوده و جمعیت زنان شاغل حدود یک‌دهم جمعیت مردان شاغل این شهر است (مرکز آمار و اطلاعات راهبردی، ۱۴۰۰). تعداد دانش‌آموزان این شهر نیز بیش از ۶۰ هزار نفر است (خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۸) که طی شیوع بیماری، با تعطیلی مدارس، از طریق آموزش مجازی در خانه و با همکاری والدین، به‌ویژه مادران، مشغول به تحصیل هستند. به نظر می‌رسد که این وضع، زنان خانه‌دار را با چالش‌های گوناگونی روبه‌رو کرده است، زیرا باتوجه به دستورات مبتنی بر رعایت پروتکل‌های بهداشتی و تعطیلی مشاغل، مدارس، آموزشگاه‌ها و ... از سوی دولت‌ها و خانه‌نشین شدن سایر اعضای خانواده، زنان خانه‌دار علاوه بر نقش خانه‌داری، وظایف و نقش‌های جدیدی را به موازات آن متحمل شده‌اند؛ به‌ویژه زنانی که همزمان شاغل و مادر نیز هستند. این تغییر را می‌توان پدیده‌ای نو در نظر گرفت که به واسطه شیوع بیماری کرونا رقم خورده است و ضرورت دارد که از نگاه جامعه‌شناسانه بررسی شود؛ بر همین اساس تحقیق حاضر با هدف تحلیل داده‌بنیاد، فرایند دگرگونی نقش خانه‌داری در دوره شیوع بیماری کرونا در پی پاسخ به سؤالات ذیل است:

- ۱) شیوع بیماری کرونا، زنان خانه‌دار را با چه چالشی روبه‌رو کرده است؟
- ۲) راهبرد آنان در مواجهه با این چالش چیست؟ و نوع راهبردها متاثر از چه عواملی بوده است؟
- ۳) راهبردی که اتخاذ کرده‌اند، چه پیامدهایی را در پی داشته است؟

پیشینه تحقیق

با توجه به نوظهور بودن پدیده شیوع ویروس کرونا در جهان و وجود محدودیت‌های پژوهشی به واسطه گسترش بیماری، هنوز در این حوزه آن‌چنان که باید و شاید، مطالعات کافی به‌ویژه از منظر جامعه‌شناختی صورت نگرفته است؛ اما می‌توان به‌منظور مرور بر پیشینه تحقیق، به برخی از

قرنطینه‌ها، وظایف زنان خانه‌دار را چند برابر کرده است. اکنون مادران برای رفتن به خرید، تماس با دیگران و رعایت پروتکل‌های بهداشتی برای انتقال نیافتن ویروس به سایر اعضای خانواده، دغدغه دوچندان تری دارند؛ ضمن اینکه باید از بیماران کرونایی در منزل پرستاری کنند؛ به گونه‌ای که این بیماری به سایر اعضا منتقل نشود (دهقان‌نیری، ۱۳۹۹) مطالعه اخیر مجمع جهانی اقتصاد، نشان می‌دهد زنان بیشتر از مردان تحت تأثیر آثار منفی شیوع کرونا بوده‌اند؛ حتی قبل از آن، زنان به طور متوسط سه‌برابر مردان، کارهای خانه، مراقبت از کودکان و افراد آسیب‌پذیر یا مسن خانواده را انجام می‌دادند. محدودیت‌های گسترده در زندگی روزمره، تعطیلی مدارس، اختلال در مشاغل و افزایش زیاد کار در خانه باعث شده است که بسیاری از کارها وقت‌گیرتر و دشوارتر شود. به‌طور کلی زنان بیشتر از مردان در هر جنبه از زندگی در خانه دچار افزایش کار شده‌اند؛ همچنین تحقیقات سازمان ملل در ۱۶ کشور نشان داد که تا قبل از همه‌گیری، زنان به طور متوسط ۲۶ ساعت در هفته از کودکان مراقبت می‌کردند که اکنون این میزان به ۵،۲ ساعت افزایش یافته است؛ در نتیجه، اکنون زنان به طور میانگین تقریباً معادل یک شغل تمام‌وقت بدون حقوق از کودکان مراقبت می‌کنند. تأثیر کلی این وضعیت این است که پیشرفت تدریجی به سمت برابری جنسیتی که در دهه‌های اخیر دیده شده است، نه تنها می‌تواند متوقف شود، بلکه روند معکوس نیز می‌تواند بگیرد (پایس، ۱۳۹۹) غفار حدادی در کتاب «به من دست نزن» با ترسیم یک روند کلی از ابتدای شیوع کرونا، نحوه گسترش، ترتیب حواشی، اخبار و اطلاعات جنجالی، روند تدریجی تغییر سبک زندگی و رفتارهای اجتماعی، تلاش‌های مجاهدانه زنان و مادران را برای حفظ سلامت جسمی و ایجاد تعادل روحی در خانه شرح می‌دهد (غفار حدادی، ۱۳۹۹).

شهر بروجرد یکی از شهرهای استان لرستان است که از ابتدای شیوع بیماری کرونا، چندین وضعیت قرمز داشته است. بافت قومی و بومی منطقه، به گونه‌ای است که بیشتر زنان فقط

پژوهش‌های انجام شده درباره چالش‌های زنان خانه‌دار اشاره کرد. در میان پژوهش‌های داخلی، یافته‌های پژوهش کیفی بلالی و حسینی (۱۳۹۶) درباره چالش‌های ایفای نقش‌های دانشجویی و خانوادگی زنان نشان می‌دهد که عملکرد نامناسب نظام آموزشی، فشار نقش مادری و فرزندپروری، فشار نقش همسری، ضعف حمایت خانواده و نقش منفی خانواده، جزء شرایط علی «تعارض نقش تحصیلی با نقش خانوادگی» دانشجویان متأهل است. کاهش حس کنترل بر زندگی، فرسودگی تحصیلی، تضعیف صمیمیت زناشویی و کاهش ظرفیت روانی از پیامدهای پدیده تعارض نقشی است. یافته‌های پژوهش مروری بادامچی و البرزی (۱۳۹۹) با عنوان «کرونا، بازگشت به خانه و برآمدن الگوی نوظهور زنان خانه‌دار مجازی» نشان‌دهنده ظهور نسل تازه‌ای از «زن نوین ایرانی» است. نسل سومی از زنان پاساستی پسامدرن که مانند زنان سنتی (بخشی از خانه) و زنان مدرن (بخشی از خیابان) نیستند، بلکه شهروندی مولد در «خانه اینستاگرام» هستند و «فاعلیت زنانه‌ای» از خود بروز می‌دهند که در چارچوب زنانگی تحقیرشده دوران سنتی و مدرن نمی‌گنجد. ایمانی جاجرمی (۱۳۹۹) در پژوهشی مروری با هدف شناسایی پیامدهای اجتماعی شیوع ویروس کرونا در جامعه ایران درصدد پاسخ به این پرسش است که اجرای سیاست فاصله‌گذاری اجتماعی که منجر به تعلیق بخش عمده تعاملات اجتماعی در جامعه شده است، چه تغییراتی را در نظام اجتماعی ایجاد کرده است و این تغییرات چه پیامدهایی را به دنبال خواهد داشت. نتایج نشان می‌دهد که این بحران بیشترین پیامدها را بر حوزه‌هایی چون خانواده و آموزش، روابط کار و برخی گروه‌های اجتماعی مانند زنان، کودکان، صاحبان مشاغل خرد و مهاجران، بیشترین پیامدها را داشته است. سالاری و همکاران (۱۳۹۹) در پژوهشی پیمایشی با هدف پیش‌بینی اضطراب کروناویروس بر اساس تحمل پریشانی و منطبق‌شدن با شرایط استرس‌زا و استفاده از راهبردهای مثبت انطباقی در زنان شاغل مراکز بهداشتی و

درمانی شهر یاسوج نشان داده‌اند که هرچه زنان مطالعه شده بهتر بتوانند خود را با شرایط استرس‌زای شیوع بیماری کرونا منطبق کنند، اضطراب کمتری را تجربه می‌کنند. پژوهش پیمایشی میرمحمدی و همکاران (۱۳۹۹) با هدف بررسی سواد سلامت در همه‌گیری کرونا در میان زنان شهر مشهد نشان داده‌اند که بین سواد سلامت و مؤلفه‌های اطلاعات جمعیت‌شناسی ارتباط معناداری وجود دارد؛ همچنین بیشتر افراد، اطلاعات مربوط به بیماری و سلامتی را از طریق اینترنت دریافت کرده‌اند. پژوهش کیفی پورموسوی خانقشلاقی (۱۳۹۹) با هدف بررسی معنویت و شرکت در مراسم مذهبی در زمان کرونا و قرنیینه خانگی در میان زنان متأهل با حداقل یک فرزند ساکن شهر تهران نشان داده است که نمونه‌ها، کرونا را به دید تهدید و فرصت نگریسته است. که در دو مضمون توسل جویی و بی‌صبری دسته‌بندی شده است. سپس نحوه شرکت در مراسم مذهبی به سه مضمون در خانه، هیئت‌های مذهبی و شرکت‌نکردن تقسیم شده است. در نتیجه یافته‌ها نشان می‌دهد، شرایط سخت می‌تواند به کارگیری معنویت را نیز تغییر دهد و افراد بسته به موقعیت، واکنش‌های متفاوتی از خود نشان دهند. پژوهش پیمایشی فرهادی و غلام‌نظری (۱۴۰۰) با هدف بررسی نقش سبک‌های حل مسئله و سرمایه روانشناختی در استرس ادراک شده حاصل از ویروس کرونا در زنان شهر بندرعباس، نشان داده‌اند که بین سبک‌های حل مسئله درماندگی، اجتناب و گرایش با استرس ادراک شده، همبستگی مثبت و بین سبک‌های حل مسئله مهارگری، خلاقیت و اعتماد با استرس ادراک شده، همبستگی منفی معناداری برقرار است.

در میان مطالعات خارجی نیز پژوهش بنشوف^۱ (۱۹۹۲) و (۱۹۹۱) درباره چالش‌های مادران دانشجو نشان داده است که این افراد با ملاحظات خاصی همچون نگهداری از کودکان مواجه هستند که روند تحصیلات آنها را تحت تأثیر قرار می‌دهد. همچنین زنان در نقش خودشان به‌عنوان دانشجو به

^۱ Benschhoff

دلایلی همچون در دسترس نبودن برای فرزندانشان، کیفیت مراقبت از فرزندان و هزینه آنها، سازگار بودن مسئولیت‌های خانواده و دنیای کار، احساس تقصیر و کوتاهی می‌کنند. گیلبرت^۱ نیز در مطالعه‌ای مشابه نشان داد که زنان متأهل دانشجوی آسیب‌پذیری خاصی به استرس خانوادگی دارند. (Conn, 1996) پژوهش کیفی مالونه^۲ (1998) درباره چالش‌های زنان متأهل دانشجوی مقطع دکتری در زندگی، کار و در حین تحصیل نشان داده است که این زنان معمولاً با احساس تقصیر، استرس، فرسودگی و انزوا مواجه هستند؛ همچنین زنان دانشجوی و شاغل چندین استراتژی را برای انطباق با تقاضاهای کار و خانواده به کار برده‌اند. همچون کمک گرفتن از دیگران. برخی از زنان نیز با بازتعریف آنچه لازم است در خانه انجام دهند یا بازتعریف نقش‌هایشان، با چالش‌ها کنار آمده‌اند. همچون ازدواج با مردانی که در کار خانه کمک می‌کنند یا تلاش برای تغییر درک شوهرانشان از نقش همسر در خانه. برخی زنان نیز سعی کرده‌اند تا خود را در نقش مادران برتر نشان دهند تا بدین صورت از تعارض با شوهرانشان جلوگیری کنند و نیز برخی دیگر با نمایش دست‌تنها بودنشان در انجام وظایف، مردان را وادار کرده‌اند تا در کارهای خانه همکاری کنند.

کنپ^۳ (2020) در مقاله خود معتقد است که شیوع کرونا و به تبع آن افزایش مسئولیت زنان در خانه همچون آموزش فرزندان در خانه، مراقبت‌های بهداشتی بیشتر از گذشته و ... کرونا را به یک «فاجعه برای فمینیسم» تبدیل کرده است؛ چراکه بار اضافی‌ای که زنان در خانه در طی شیوع این بیماری متحمل می‌شوند، سبب بازگشت برخی از هنجارهای جنسیتی می‌شود. چانگ^۴ (2020) نیز در پژوهش خود نشان داده است، تعطیلی مدارس در طی شیوع کرونا و آموزش کودکان در خانه توسط مادران، علاوه بر کارهای معمولی خانه و همچنین پخت و پز و نظافت، باری اضافی بر دوش زنان نهاده است که

بسیار شبیه به «زن خانه‌دار دهه ۱۹۵۰» است. از زنان نه تنها انتظار می‌رود که غذاهای هیجان‌انگیز درست کنند، خانه را تمیز و مرتب نگه دارند و بچه‌ها را سرگرم کنند، بلکه باید همه این کارها را به تنهایی انجام دهند که بار روانی مضاعفی برای او به دنبال دارد. پندیت^۵ (2020) با بررسی تجربه زیسته زنان در دوران قرنطینه کرونا، معتقد است که افزایش مسئولیت‌های خانگی زنان در طی این دوره باعث شده است که آنها نتوانند سرگرمی‌های سابق خود را همچون گذشته دنبال کنند؛ از سوی دیگر انتظارات سایر اعضای خانواده از آنها بالاتر رفته است که این امر زنان را با چالشی جدی در راستای انجام نقش خود مواجه کرده است. فرگوسن^۶ (2020) با پژوهش درباره زنان خانه‌دار شاغل نشان داده است، زنانی که به صورت پاره‌وقت پیش از شیوع کرونا شاغل بوده‌اند، به علت تعطیلی مراکز نگهداری کودکان، ناچار به ترک شغل و مراقبت از کودکان خود شده‌اند. این زنان معتقدند که به علت نگهداری تمام‌وقت از کودکان نمی‌توانند هیچ کار سازنده‌ای را انجام دهند و فشار هزینه‌های مالی خانوار به دلیل از دست‌دادن شغل افزایش یافته است. الزکی^۷ (2020) در پژوهشی پیمایشی با هدف شناسایی رابطه بین انجام وظایف زن خانه‌دار (بهداشت و نظافت، خرید و نگهداری، مراقبت از خانواده و روابط اجتماعی در داخل و خارج از خانه) در پرتو گسترش بحران کووید ۱۹ به این نتیجه دست یافته است که با توجه به بحران شیوع ویروس کرونا در تمامی وظایف مذکور، بین عملکرد زن سرپرست خانواده با عملکرد زن غیرسرپرست خانواده تفاوت معناداری وجود دارد. راه‌ایو و همکاران^۸ (2020) در پژوهشی پیمایشی با هدف توصیف تلاش‌های زنان خانه‌دار در اندونزی برای بهبود ایمنی اعضای خانواده در طول همه‌گیری کووید ۱۹ به این نتایج دست یافتند که حدود ۷۰٪ از پاسخ‌دهندگان، به تهیه سبزیجات و میوه‌های تازه برای خانواده خود اقدام کرده‌اند. آنها همچنین غذاهای

⁵ Pandit

⁶ Ferguson

⁷ El-Zaki

⁸ Rahayu et al.

¹ Gilbert

² Malone

³ Knapp

⁴ Chung

132: 2007, Foley &); بنابراین تعدد و انباشته‌شدن نقش‌ها و وظایف، باعث مضاعف‌شدن بار و تعارض نقش‌ها و همچنین سبب افزایش احتمال تلف‌شدن زمان و مواجهه با انتظارات متعارض دیگران می‌شود. (رستگارخالد، ۱۳۸۵: ۳۸) انباشتگی نقش زمانی به وجود می‌آید که همه تقاضاها در خصوص زمان و انرژی مربوط به فعالیت‌های تجویز شده به حدی فراوان باشد که ایفای صحیح نقش برای فرد ممکن نباشد. (Tatman, 2001: 12) انباشت نقش، همچنین ادراکی است از وجودنداشتن زمان و یا منابع کافی برای فعالیت‌های بسیاری که فرد باید تکمیل کند. (Tatman, 2001: 14) مارکز نیز معتقد است افراد به شرطی می‌توانند همزمان عهده‌دار چندین نقش شوند که نظام متوازی از تعهدات نقش را داشته باشند. به باور وی انرژی و زمان لازم برای ایفای توقعات نقش‌های چندگانه به‌طور اجتماعی حاصل می‌شود؛ یعنی برای هر نقشی که فرد به آن تعهد بالایی داشته باشد، انرژی بیشتری خواهد داشت؛ بنابراین میزان انرژی و زمان را اهمیت نقش‌ها تعیین می‌کند و نه برعکس. تعهد ذهنی و روانی به یک نقش، تابعی از میزان لذت ناشی از ایفای آن، وفاداری به شریک نقش، سبقت یا پیش‌افتادگی پاداش‌ها از ایفای نقش و ممانعت از مجازات به واسطه ایفای یک نقش است. مارکز همچنین معتقد است که زمان نیز همچون انرژی، پدیده‌ای اجتماعی-فرهنگی و تابع تعهدات و درگیرهای فرد به روابط اجتماعی است. (Marks, 1977: 930)

روش تحقیق

روش تحقیق در پژوهش حاضر با توجه به کیفی بودن آن، نظریه‌مبنایی یا گراند‌تئوری است. در این روش طی سه مرحله کدگذاری باز، محوری و انتخابی مفاهیم و مقولات از مصاحبه‌ها استخراج و در قالب مدل پارادایمی ارائه می‌شود (استراوس و کربین، ۱۳۹۱). ریچاردز و مورس معتقدند که مقوله‌بندی عبارت است از غلبه کردن بر پراکندگی داده‌ها و رسیدن به شکل داده‌ها و انواع چیزهایی که در یافته‌ها

پروتئینه تهیه می‌کردند و ۵۶/۹ از پاسخگویان اظهار داشتند که انواع ویتامین‌ها و ۵۷/۵ از پاسخگویان هم بیان کردند که انواع مکمل‌ها را در رژیم غذایی خانواده خود در طول دوره همه‌گیری کرونا گنجانده‌اند. یافته جالب این بوده است که بیش از نیمی از پاسخ‌دهندگان (۵۲,۵٪) نوشیدنی گیاهی جامو را برای خانواده خود تهیه کرده‌اند؛ بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که زنان خانه‌دار در طول پاندمی، برای زنده‌ماندن و حفظ ایمنی اعضای خانواده نقش بسزایی دارند.

آن گونه که پیداست تحقیقاتی در زمینه چالش‌های ایفای نقش چندگانه زنان خانه‌دار صورت گرفته است؛ اما با توجه به مواجهه ناگهانی جهان با پاندمی کرونا و تغییر در نقش‌های مربوط به زنان خانه‌دار، آن‌طور که باید و شاید هنوز پژوهشی جامعه‌شناسانه در این زمینه صورت نگرفته است. پژوهش‌های اندکی هم که به شیوه کیفی درباره زنان و کرونا انجام شده است، بیشتر حالت مروری و توصیفی از روایات گردآوری شده دارد؛ بنابراین ضرورت دارد که با توجه به وجودنداشتن پیشینه کافی و جدید بودن مسئله، تحقیقات داده‌بنیاد در این حوزه انجام گیرد تا بتوان تحلیلی جامعه‌شناسانه از چگونگی فرآیند تغییر نقش زنان خانه‌دار ارائه کرد.

ملاحظات نظری

در زمینه تعارض میان دو قلمرو کار و خانواده دو فرضیه مطرح شده است. فرضیه «انعطاف‌پذیری قلمرو» بر این نظر است که قلمروکاری برای مردان و زنان در مقایسه با قلمرو خانوادگی منبع بزرگتری از تعارض است؛ اما فرضیه «برجستگی قلمرو» بر این باور است که قلمرو خانوادگی منبع بزرگتری از تعارض برای زنان و قلمرو کاری منبع بزرگتری از تعارض برای مردان است. (Olorunfemi, 2009) حضور همزمان در دو قلمرو باعث تعدد و انباشتگی نقش می‌شود و از آنجا که زمان و انرژی، منابع ثابتی هستند، افراد مشارکت‌کننده در چندین نقش، افت شدیدی می‌کنند؛ به طوری که کارایی آنها در دیگر نقش‌های زندگی‌شان کاهش می‌یابد. (Greenhouse

مشاهده نکردن داده جدید، اشباع نظری اعلام و تعداد ۲۲ مصاحبه پیاده‌سازی (تبدیل به متن) و کدگذاری و تحلیل شده است. به منظور مشخص شدن پایان فرآیند نمونه‌گیری و تحلیل، علاوه بر اشباع نظری، از تکنیک استقرای تحلیلی استفاده شده است؛ بدین صورت که محقق با تحلیل هر مصاحبه و تکمیل بخش‌های الگوی پارادایمی به مرور، بررسی کرده است که آیا همچنان مضمونی مورد نیازست که تفسیر پدیده را جامع‌تر کند یا خیر؟ به عبارت دیگر آیا الگوی پارادایم به حدی پذیرفتنی برای تفسیر پدیده رسیده است یا خیر؟ روش گردآوری داده‌ها نیز مصاحبه عمیق بوده است؛ بدین معنا که از قبل جز چند سؤال کلی، سؤالات و پاسخ‌های از پیش تعیین شده‌ای وجود نداشته است. به طور کلی گردآوری و تحلیل داده‌ها در راستای پاسخگویی به این سؤالات بوده است که زنان خانه‌دار در طی شیوع کرونا با چه چالشی مواجه شده‌اند؟ چه نوع استراتژی‌ای را در مواجهه با این چالش اتخاذ کرده‌اند؟ پیامدهای حاصل از استراتژی مذکور چیست؟ اینها سؤالات اصلی میدان تحقیق بوده که در حین مصاحبه با توجه به پاسخ‌های مشارکت‌کنندگان سؤالات دیگری طراحی و افزوده شد تا زمانی که تمامی ابعاد پدیده، مورد پرسش قرار گیرد؛ همچنین در تحقیق حاضر به منظور رعایت اخلاق پژوهشی و جلب اعتماد افراد از تکنیک‌هایی همچون ثبت نکردن اطلاعات هویتی پاسخگویان و از بین بردن اطلاعات و مصاحبه‌های ضبط‌شده در پایان پژوهش استفاده شده است. (والی من، ۱۳۸۷) روایی^۱ یا اعتبار در تحقیق حاضر با استفاده از نظر اساتید و همچنین شیوه اعتبار اعضا، سنجیده شده است. در شیوه اعتبار اعضا، نتایج نهایی تحقیق به نمونه‌های مطالعه شده بازگردانده و اگر آنان تأیید کنند؛ بدین معناست که تحقیق معتبر است (ایمان، ۱۳۸۸) پایایی^۲ نیز به معنای گستره تکرارپذیری یافته‌های پژوهش است که در تحقیق حاضر از طریق محاسبه «توافق درون‌موضوعی» به دست آمده است؛ بدین طریق که دو کدگذار، سه مصاحبه را

بازنمایی شده است. مفاهیم نیز عبارت‌اند از رسیدن ما به برساخته‌هایی کلی‌تر و انتزاعی‌تر. توانایی ما در نشان‌دادن اینکه این مضامین و مفاهیم چگونه به شکلی نظام‌مند با یکدیگر ارتباط متقابل دارند، ما را به پروراندن نظریه رهنمون می‌کند. (سالدنا، ۱۳۹۵: ۲۱-۲۰)؛ بر همین اساس و با هدف بازنمایی آنچه در ورای داده‌های خام وجود داشته است، در تحقیق حاضر شیوه کدگذاری بدین صورت است که با انجام هر مصاحبه، پس از پیاده‌سازی آن به صورت متن، مرحله کدگذاری باز تا کشف طبقات اصلی انجام شده است. در مرحله کدگذاری باز، متن مصاحبه‌ها، به جملات خرد شده و کدهای خام اولیه (۸۷۰ کد) تولید شده است. سپس از کدهای اولیه، کدهای ثانویه (۵۳۴ کد) تولید و کدهای ثانویه‌ای نیز که با هم مرتبط بودند، در قالب کدهای مفهومی یا همان مفاهیم (۸۳ مفهوم) درآمدند. از کنار هم قرار دادن چندین مفهوم مرتبط، مقولات (۳۹ مقوله) و از دسته‌بندی چند مقوله مرتبط، طبقات اصلی (۱۸ طبقه) شکل گرفته است. در مرحله کدگذاری محوری، پدیده «چندگانگی نقش فزاینده» به عنوان پدیده محوری تعیین و نهایتاً در مرحله کدگذاری انتخابی هر طبقه، با توجه به نسبتی که با پدیده محوری داشته است (شرایط علی، راهبرد، شرایط مداخله‌گر، شرایط زمینه‌ای و پیامدها) در جای مخصوص خود در مدل پارادایمی قرار گرفته است. قلمرو مکانی تحقیق حاضر شهر بروجرد و جامعه مطالعه شده، زنان خانه‌دار بالای ۲۰ سال است. تحقیق در سال ۱۴۰۰ انجام گرفته است. نمونه‌های مطالعه شده به صورت هدفمند انتخاب شده است؛ بدین معنا که با زنان متأهلی مصاحبه شده است که به طور معمول فرزند محصل دارند و همچنین برخی از آنها شاغل و یا دانشجو هستند؛ زیرا این گروه می‌توانند با توجه به تجارب خود، داده‌های غنی در اختیار پژوهشگر قرار دهند. فرآیند انتخاب نمونه و تحلیل داده‌ها تا زمانی ادامه یافته است که در اصطلاح به اشباع نظری رسیده‌ایم. در کل ۳۰ مصاحبه انجام شده است که از مصاحبه ۲۲ به بعد شاهد داده‌های تکراری بودیم؛ در نتیجه به علت

¹ Validity

² Reliability

$$\text{درصد توافقی} = \frac{\text{تعداد توافقات} \times 100}{\text{تعداد کل کدها}} = 100\%$$

کدگذاری می‌کند و میزان تشابه کدگذاری‌ها یا همان درصد توافق، طبق فرمول زیر محاسبه می‌شود که این میزان ۸۸٪ است و در نتیجه تحقیق پایایی مطلوبی دارد. جدول ۱ محاسبه پایایی را برای سه مصاحبه دوم، نهم و پانزدهم نشان می‌دهد.

جدول ۱- محاسبه پایایی

Table 1- Reliability calculation

شماره مصاحبه	تعداد کل کدها	تعداد توافقات	تعداد توافق نکردن	پایایی
دوم	۶۳	۲۸	۶	۸۹٪
نهم	۷۸	۳۴	۹	۸۷٪
پانزدهم	۷۱	۳۱	۵	۸۷٪
کل	۲۱۲	۹۳	۲۰	۸۸٪

تأهل، تحصیلات، شغل و تعداد فرزندان ارائه شده است.

در جدول ۲ سیمای مشارکت کنندگانی که مصاحبه‌های آنها

پایه‌سازی و تحلیل شده است، بر حسب متغیرهای وضعیت

جدول ۲- سیمای مشارکت کنندگان

Table 2- Appearance of the participants

درصد فراوانی	فراوانی	متغیر	وضعیت تأهل
۱۸٪	۴	مجرد	
۵۹٪	۱۳	متأهل	
۲۳٪	۵	مطلقه، همسر فوت شده	
۳۶٪	۸	دیپلم و زیردیپلم	
۴۶٪	۱۰	کاردانی و کارشناسی	تحصیلات
۱۸٪	۴	کارشناسی ارشد و دکترا	
۴۶٪	۱۰	بیکار (صرفاً خانه‌دار)	
۲۸٪	۶	شاغل	شغل
۲۸٪	۶	دانشجو	
۳۲٪	۷	بدون فرزند	
۵۰٪	۱۱	یک یا دو فرزند	تعداد فرزندان
۱۸٪	۴	سه فرزند و بیشتر	
	۲۲ نفر	جمع کل مصاحبه‌شوندگان	

ناشی از شیوع بیماری کرونا بوده است، به ناچار چندین نقش همزمان را در خانه و تحت لوای نقش خانه دار به انجام رسانده‌اند. این نقش‌ها اگرچه برخی از آنها پیش از شیوع بیماری هم جزء نقش‌های زنان بوده است؛ اما با شیوع بیماری

یافته‌های تحقیق

پدیده محوری

پدیده محوری در اینجا، پدیده «چندگانگی نقش فزاینده» است؛ بدین معنا که زنان خانه دار بر حسب شرایطی (شرایط علی) که

شرایط علی‌شرایطی است که زمینه وقوع پدیده محوری را فراهم کرده و باعث شکل‌گیری آن شده است. طبق کدگذاری مصاحبه‌ها این شرایط عبارت‌اند از: ۱) مکانیزم پیشگیری (خانه‌دار)؛ ۲) مکانیزم مراقبت (مادر)؛ ۳) مکانیزم همیاری (همسر)؛ ۴) مکانیزم آموزش (معلم)؛ ۵) مکانیزم درمان (پرستار)؛ ۶) مکانیزم دورکاری (شاغل) و ۷) مکانیزم تحصیل (دانشجو). مکانیزم یا سازوکار به معنای روالی است که کمابیش تکراری که برای رسیدن به هدفی اجرا می‌شود؛ بر همین اساس روال‌هایی که زنان خانه‌دار برای انجام دادن کارهای خود در دوره شیوع کرونا در پیش گرفته‌اند، با عنوان مکانیزم، مقوله‌بندی شده است.

«مکانیزم پیشگیری» به عملکردهای بهداشتی‌ای اشاره دارد که زنان خانه‌دار به منظور پیشگیری خود و سایر اعضای خانواده از ابتلای به بیماری کرونا انجام داده‌اند. همچون استفاده و توصیه به استفاده از ماسک‌ها و دستکش‌های یکبار مصرف، شستن و ضدعفونی کردن مداوم دست‌ها با مواد شوینده و ضدعفونی‌کننده و توصیه به انجام این کار، ضدعفونی کردن مواد غذایی، وسایل منزل و ... که هر یک از این عملکردها به نوبه خود باعث افزایش حجم کار زنان در خانه در مقایسه با دوران پیش از شیوع بیماری شده است. مهرنوش (۴۱ ساله، با دو فرزند) در این باره می‌گوید:

«از صبح تا شب کارم شده ضدعفونی کردن یا تذکر دادن به شوهرم و بچه‌ها که دستاتونو بشورید، ماسک بزنید و ...»

«مکانیزم مراقبت» به عملکردهای مراقبتی مادرانه زنانه خانه‌دار نسبت به فرزندانشان در طول دوره شیوع بیماری کرونا اشاره دارد. این عملکردها اگرچه پیش از شیوع بیماری نیز انجام می‌گرفته، اما در دوران شیوع بیماری شکل دیگری یافته است و مادران روابط احساسی و عاطفی قوی‌تری را با فرزندان برقرار کرده‌اند. زهره (۵۱ ساله، با دو فرزند) در این باره می‌گوید:

«دخترام خیلی از کرونا می‌ترسن، این آمار مرگ و میرها رو هم از اخبار دنبال می‌کنن به جورایی نگران شدن که خدایی

تغییر یافته است و در حداقل‌ترین سطح تغییر، سنگین‌تر و دشوارتر از پیش شده است. زنان علاوه بر اینکه نقش همسر و مادر را ایفا کرده‌اند، وظایف مراقبتی-بهداشتی آنها نسبت به سایر اعضای خانه بیشتر شده و در نتیجه نقش خانه‌داری با تغییر عمیقی مواجه شده است؛ از سوی دیگر زنانی که همزمان شاغل و یا دانشجو بوده‌اند، به علت دورکاری و مجازی شدن امور شغلی و تحصیلی خود و فرزندان، نقش‌های دیگری نیز به آنها افزوده شده است. همه این نقش‌های متنوع و گوناگون، در کنار یکدیگر به علت تداخل، پدیده چندگانگی نقش فزاینده را رقم زده‌اند که موجب خستگی مضاعف و گاهی سردرگمی و ناتوانی زنان خانه‌دار در انجام نقش‌هایشان شده است. مریم (۳۲ ساله، با دو فرزند) در این باره می‌گوید:

«بچه‌ها هر دو مدرسه‌ای هستن، کلاسشون به خاطر کرونا مجازی شده، مجبورم خودم درسایی که معلمشون می‌ده تو خونه براشون بگم، گرفتاریهام کم بود، حالا معلمی هم باید بکنم»

نوشین (۳۳ ساله، با یک فرزند و دانشجو) نیز می‌گوید:

«بچم کلاس اولیه، ازینور باید اونو درس بدم ازونور درسای خودم که کلاسام مجازی، از یه طرفم کارای خونه، قبلاً فقط یه ظرف شستن و جارو و آشپزی بود، الان از صبح تا شب باید مشغول ضدعفونی کردن باشم»

. مینا (۴۰ ساله، شاغل) نیز در این باره می‌گوید:

«من کارمند الان کارا رو سیستمی از خونه انجام می‌دم. قبلاً صبح تا ظهر سرکار بودم، بقیه روز مشغول کارای خونه، الان نه کار اداریم معلومه نه کار خونه همه چی قاطی شده».

زیبا (۴۸ ساله، با سه فرزند) می‌گوید:

«شوهرم که کارش به خاطر کرونا تعطیل شده، همش خونست، بچه‌ها هم که دیگه مدرسه نمیرن، واقعاً با حضور همشون با هم تو خونه من نمیتونم مثل سابق کارامو انجام بدم».

شرایط علی

نکرده برای من یا پدرشون اتفاقی بیفته، این مدت سعی کردم نسبت به قبل بیشتر باهاشون حرف بزنم و بهشون دلگرمی بدم»

«مکانیزم همیاری» به عملکردهای همیارانه‌ای اشاره دارد که زنان خانه دار متأهل در نقش همسر ایفا کرده‌اند. این مجموعه از عملکردها نیز اگرچه پیش از شیوع بیماری نیز انجام می‌گرفته، اما در دوران شیوع بیماری شکل دیگری یافته است و به علت حضور بیشتر همسرانشان در منزل و یا بیکار شدن مردان به دلیل شیوع کرونا، در نقش همسری و زناشویی زنان تغییراتی ایجاد شده است. مصاحبه‌شوندگان متأهلی که همسرانشان به علت بیکارشدگی یا دورکاری در منزل ماندگار شده بودند، اذعان داشتند که بار مضاعفی در زمینه نگرانی و یا همدلی عاطفی به وضع همسرانشان متحمل شده‌اند. سایر زنان متأهل نیز معتقد بودند، تحمل حضور مردان در خانه به دلیل افزایش زمان حضور آنها در مقایسه با قبل از شیوع بیماری برای آنان دشوارتر شده است و برخی تنش‌های زناشویی را تجربه کرده‌اند که ناچار به صرف توان بیشتری برای حل تعارضات و تنش‌ها در حوزه زناشویی شده‌اند. نسترن (۲۸ساله، بدون فرزند) در این باره می‌گوید:

«شوهرم به خاطر کرونا بیکار شد. الان همش خونست. به خاطر بیکارشدنش اعصاب نداره به همه چی گیر می‌ده. من مجبورم رفتاراشو تحمل کنم و بیشتر سعی می‌کنم، آروم باشم و بهش امید بدم تا بینم کی وضع عادی میشه».

«مکانیزم آموزش» به عملکردهای آموزشی مادرانی اشاره دارد که فرزندان دانش‌آموز (به‌ویژه مقطع ابتدایی) داشته‌اند و ملزم به تدریس خانگی فایل‌های درسی ارسالی از سوی معلم به فرزندان خود بوده‌اند. این دسته از مادران به دلیل مجازی بودن تحصیل فرزندانشان در دوره شیوع کرونا، مجبور بوده‌اند دوشادوش معلم به فرزندان آموزش دهند و بر روند یادگیری و انجام تکالیف درسی در مقایسه با قبل از شیوع کرونا کنترل بیشتری داشته باشند. مهین (۴۴ ساله، با چهار

فرزند) در این باره می‌گوید:

«سه تا از بچه‌هام مدرسه‌ای هستن. بزرگه دبیرستانه. خداروشکر خودش درساشو انجام می‌ده؛ ولی دوتااشون ابتدایی هستن. خیلی گرفتارم کردن، کار معلما هم افتاده رو دوش مادرا، همش باید باهاشون سروکله بزنم. مخصوصاً اون‌ی که کلاس دومه».

«مکانیزم درمان» به عملکرد زنانی اشاره دارد که به‌علت مبتلا شدن اعضای خانوادشان به بیماری کرونا، اقدام به پرستاری از بیمار کرده‌اند. این اقدامات درمانی به دلیل خاص بودن بیماری کرونا، با مراقبت‌های درمانی پیشین در مقایسه با سایر بیماری‌ها متفاوت بوده و دقت و توجه بیشتری را از سوی زنان به عنوان پرستاران خانگی می‌طلبد. شیرین (۲۵ساله، مجرد) که با پدر خود زندگی می‌کند در این باره می‌گوید:

«بابام کرونا گرفته، من خیلی اذیت شدم. این مدت، قبلاً هم به خاطر بیماری‌هایی که داشت، مثل قندخون و فشارخون و ... ازش مراقبت می‌کردم؛ ولی این بار خیلی سخته. همش باید علائمش رو چک کنم که خدایی نکرده خطرناک نشه و همزمان مراقب خودمم باشم که مریض نشم».

«مکانیزم دورکاری» به عملکرد زنان شاغلی اشاره دارد که در مدت شیوع کرونا مجبور شده‌اند، کارهای سابق خود را که در محل کار انجام می‌دادند، به صورت رایانه‌ای و از راه دور در منزل انجام دهند. این گروه از زنان اذعان داشتند که به دلیل تداخل برنامه کاری با امورات منزل با مشکلاتی مواجه شده‌اند. شیوا (۳۶ساله، با یک فرزند، مطلقه) که خود سرپرست خانوار و شاغل است در این باره می‌گوید:

«الان کارامون رو کامپیوتری تو خونه انجام می‌دیم و ارسال می‌کنیم. قبلاً موقع کار دخترم رو می‌ذاشتم پیش مادرم و سرکار فقط به مسائل کاری مشغول بودم، الان دخترم مدام صدام می‌زنه و می‌خواد که باهاش حرف بزنم، بازی کنم و هرچی برایش توضیح میدم که باید کار مردم رو انجام بدم، درک نمی‌کنه. بچس دیگه، درسته تو خونه‌ام، ولی خیلی سخته اینجوری کارکردن».

استفاده از مفهوم جدیدی که در این تحقیق بیان شده، می‌توان آنان را به‌جای خانه‌دار، «خانه‌کار» نامید؛ بدین معنا که ارتقای توانمندی در جهت حل مسائل ناشی از شیوع بیماری کرونا در حوزه خانواده، خانه‌داری را به کاری مبدل کرده است که مستلزم مدیریت چندجانبه است؛ بدین ترتیب مفهوم «خانه‌کار» حاکی از این دگرگونی نقش خانه‌دار است. پرستو (۳۷ساله، با دو فرزند) که خود نیز هم مدرس دانشگاه است و همزمان در مقطع دکترا تحصیل می‌کند در این زمینه می‌گوید:

«سعی کردم یک برنامه‌ریزی بکنم که به همه کارهام برسم؛ چون الان این شرایط پیش اومده دیگه، کاریش همیشه کرد. پس چاره‌ای نیست جز اینکه توان بیشتری بزاریم و همه چیز رو باهم پیش ببریم».

مفهوم «خانه‌بار» به واکنش گروهی از زنان خانه‌دار اشاره دارد که با چالش‌های به وجود آمده بر اثر شیوع کرونا، نتوانسته‌اند به خوبی کنار آیند و در نتیجه این وضع چالشی، دچار تنش و تعارضات بسیاری با امورات منزل و سایر اعضای خانواده شده‌اند و بنابراین نه تنها نتوانسته‌اند شرایط را مدیریت کنند، بلکه در ایفای نقش‌های پیشین خود با مشکل روبه‌رو شده‌اند و بار مضاعفی را احساس کرده‌اند؛ به عبارت دیگر، خانه و خانواده به باری بر دوش آنان تبدیل شده است.

نسرین (۴۳ساله، با سه فرزند) در این باره می‌گوید:

«از وقتی کرونا شروع شده، بدیختی‌های منم شروع شده، آنقدر همه چیز قاطی شده که اصلاً نمیتونم مثل قبل کارامو با آرامش انجام بدم. همش میشینم گریه می‌کنم، میگم: خدایا، کی این اوضاع تموم میشه، خسته شدم».

مفهوم «خانه‌یار» به واکنش زنان خانه‌داری اشاره دارد که سعی کرده‌اند با همکاری و یاری سایر اعضای خانواده بر مشکلات ناشی از شیوع بیماری کرونا فائق آیند. این گروه از زنان نه به توانمندی زنان خانه‌کار و نه به درماندگی زنان خانه‌بار بودند، بلکه در حالتی میانه سعی کرده بودند با تقاضای یاری از سایر اعضای خانواده امورهای دگرگون شده منزل و خانواده را تا حدودی مدیریت کنند. اکرم (۳۵ساله، با دو فرزند) در این باره

آرزو (۳۴ساله، مجرد) نیز که معلم است و با پدر و مادر خود زندگی می‌کند، می‌گوید:

«بابا و مامانم خیلی سنشون بالاست. من ازشون مراقبت می‌کنم. وقتی کلاس آنلاین دارم اون‌ها می‌صدم می‌کنن. گاهی وقت داروشون هست یا آبی چیزی می‌خوان. برام سخته جلو دانش‌آموزا دم‌به‌دقیقه باید کلاس رو قطع کنم».

برخی زنان خانه‌دار خود نیز به صورت دانشجو در حال گذراندن تحصیلات دانشگاهی بودند. «مکانیزم تحصیل» به عملکردهای زنان مذکور اشاره دارد که همزمان با نقش خانه‌داری، ملزم به ایفای نقش دانشجویی بوده‌اند؛ بدین معنا که باید ضمن شرکت در کلاس‌های درس، تکالیف درسی خود را آماده کنند و ارائه دهند و در آزمون‌ها شرکت کنند. سیمین (۲۹ساله، بدون فرزند) که دانشجوی کارشناسی ارشد ادبیات است در این باره می‌گوید:

«خیلی سخته کلاس مجازی. میبینی دقیقاً اون لحظه که استاد از من سؤال می‌پرسه، شوهرم یهو صدام میزنه، مجبورم میکروفون رو قطع کنم. وقتی هم بهش میگم آنقدر صدام زن، ناراحت میشه. واقعاً با این شرایط همیشه درس خوندم».

راهبرد

راهبرد واکنشی است که فرد به وقوع پدیده محوری از خود نشان می‌دهد. در نتیجه کدگذاری مصاحبه‌ها، مشخص شد که کنشگران در اثر وقوع پدیده چندگانگی نقش فزاینده، کنش «تغییر نقش خانه‌دار» را اتخاذ کرده‌اند که یکی از سه نوع ذیل است: (۱) خانه‌کار (پایشی)، (۲) خانه‌بار (چالشی) و (۳) خانه‌یار (سازشی).

مفهوم «خانه‌کار» به معنای راهبردی است که شیوه‌ای پایشی داشته و زنان خانه‌دار سعی کرده‌اند با مدیریتی همه‌جانبه، همه نقش‌ها را در عین چندگانگی، به درستی و با کمترین تعارض به انجام برسانند. این گروه از زنان را با

می‌گوید:

تو این شرایط کمکش می‌کنه».

نوشین (۳۳ساله، بدون فرزند) می‌گوید:

«هرچی زن تحصیلاتش بالاتر باشه، بهتر میتونه شرایطی مثل الان رو کنترل کنه. مثلاً زنی که سواد رسانه‌ای داره، هم نمی‌ذاره نگرانی تو اعضای خانواده به وجود بیاد بابت اخبار نادرست، هم سواد کارکردن با برنامه‌ها و نرم‌افزاری درسی بچه‌هاشو داره و ...».

لیلا (۵۲ساله، با دو فرزند) که خود نیز شاغل است در

این باره می‌گوید:

«خب معلومه زنی که شاغله، کارش تو این شرایط سخت‌تره تا کسی که صرفاً خانه‌داره؛ چون مجبوره هم به کارش برسه هم به همه مشکلاتی که این وضع به وجود آورده».

مهین (۴۴ساله، با چهار فرزند) می‌گوید:

«اونایی که بچه دارن، مخصوصاً مثل من که تعدادشونم زیاده، خیلی تو این شرایط اذیت میشن. من که خدایش کم آوردم».

نرخ شیوع کرونا، مفهومی است که به میزان ابتلا به کرونا، نسبت به زمان اشاره دارد. هرچه این نرخ بیشتر باشد، تبعاً نگرانی‌ها بابت ابتلا بیشتر خواهد شد که خود بر نوع واکنش زنان خانه دار مؤثر است. منیژه (۴۵ساله، با سه فرزند) در این باره می‌گوید:

«وقتی آمار فوتی کرونا بیشتر میشه، نگرانیم بیشتر میشه. نمیتونم از پس کارام بریام یا محدودیت ایجاد میکنم. شوهرم موقت بیکار و خونه نشین میشه. خودش یه معضله، همش باید در خدمت اونم باشم. سفارشات آقا رو آماده کنم و غرزدناشو تحمل کنم».

شرایط مداخله‌گر

شرایط مداخله‌گر، شرایطی است که به عنوان میانجی یا واسطه عمل کرده و اتخاذ راهبردها را تسهیل و یا تحدید می‌کند. این شرایط در تحقیق حاضر بنابر اظهارات مصاحبه‌شوندگان عبارت‌اند از: (۱) ویژگی‌های روانشناختی؛ (۲) جامعه‌پذیری جنسیتی؛ (۳) مهارت‌های سایبری؛ (۴) حمایت اجتماعی؛ (۵) حمایت

«چون خودم هم دانشجو هستم، از همسرم خواستم که کارا رو تقسیم کنیم. به خاطر پسرم که کلاس دومه، شوهرم درسای پسرم رو کامل خودش پیش میره، منم کارای خونه و کلاسای خودم که مجازیه و درسام. اگر کمک همسرم نبود واقعاً کم می‌وردم تو این اوضاع».

شرایط زمینه‌ای

شرایط زمینه‌ای شرایطی است که در ظاهر با راهبرد بی‌ارتباط است؛ اما به عنوان بستر برای اتخاذ راهبرد، عمل می‌کند و بر آن مؤثر است. براساس تحلیل مصاحبه‌ها، شرایط زمینه‌ای با تغییر نقش خانه‌دار عبارت است از: (۱) ویژگی‌های جمعیت‌شناختی (سن، تحصیلات، وضعیت تأهل، شغل، تعداد، جنس، سن و تحصیلات فرزندان، شغل همسر، درآمد و هزینه خانواده) (۲) نرخ شیوع بیماری کرونا.

سن، تحصیلات، وضعیت تأهل، شغل، تعداد، جنس، سن و تحصیلات فرزندان، شغل همسر، درآمد و هزینه خانواده همگی مواردی هستند که به گفته مصاحبه‌شوندگان در نوع واکنش آنها به پدیده چندگانگی نقش‌فزاینده مؤثرند که در مجموع ویژگی‌های جمعیت‌شناختی را تشکیل می‌دهند. آزاده (۲۶ساله، مجرد) که به صورت مستقل زندگی می‌کند، در این باره می‌گوید:

«به نظرم زنهایی که سنشون بالاتره بهتر می‌تونن مدیریت کنن؛ چون تجربه بیشتری دارن. من خودم این مدت گاهی خسته شدم با اینکه حتی بچه هم ندارم».

شادی (۳۰ساله، بدون فرزند) نیز می‌گوید:

«به نظرم شرایط اقتصادی خانواده خیلی مهمه. اونایی که رفاه بیشتری دارن، خب زن خونه خیالش راحت‌تره. خیلی چیزها در دسترسش هست. بهتر میتونه تو این اوضاع از پس مشکلات بریاد».

الهام (۳۶ساله، با یک فرزند، همسرمرده) که سرپرست

خانوار است، می‌گوید:

«من دست تنهام، کسی که همسر داره، قطعاً همسرش

دولتی (توانمندسازی).

ویژگی‌های شخصیتی فرد که یک عامل درونی است. به مواردی همچون اعتماد به نفس، وسواس و ... زنان خانه‌دار اشاره دارد. برای مثال هرچه فرد وسواس و حساسیت بیشتری داشته باشد، مدیریت اوضاع ناشی از شیوع بیماری کرونا برای وی دشوارتر می‌شود. مژگان (۳۲ ساله، با یک فرزند) در این باره می‌گوید:

«من وسواس دارم، همش تمیزکاری می‌کنم. از وقتی کرونا اومده تمیزکاریم، دوبرابر شده. هر کی هم از بیرون میاد، همش نگرانم و ویروس با خودش نیاره. از بس در حال تمیزکاری هستم، خسته میشم. به خیلی از کارای دیگه ام، نمیتونم برسیم».

نسترن (۲۸ ساله، بدن فرزند) می‌گوید:

«کسی که اعتماد به نفس داره، خودشو قبول داره از پس هر مشکلی برمیاد؛ حتی کرونا باشه. میتونه باز مثل قبل اوضاع خونه رو سروسامون بده».

اجتماعی شدن یا جامعه‌پذیری فرآیندی است که براساس آن، فرد به اکتساب قوانین، رفتار و نظام باورها و بازخوردهای جامعه یا گروه مشخصی دست می‌یابد تا بتواند در درون آن جامعه زندگی کند (به نقل از کاوه، ۱۳۹۱). جامعه‌پذیری جنسیتی به معنای نهادینه کردن نابرابری جنسیتی است که طبق الگوی آن مردگونی ارزش محسوب می‌شود و زنان موجوداتی تابع و مطیع در ساختار مردسالار خانواده‌اند که در حوزه‌های خصوصی محصور و مردان در دنیای عمومی حضور دارند. (ابوت و والاس، ۱۳۸۳: ۱۲۸). به دلیل آنکه جامعه‌پذیری، روندی است که فرد را برای زندگی گروهی آماده می‌کند و نقش اساسی در شکل‌گیری شخصیت، نگرش و رفتار فرد دارد (Elkin & Handel, 1972:4) فمینیست‌ها معتقدند که جامعه‌پذیری جنسیتی به دلیل شیوه‌های متفاوت رفتار با پسران و دختران از همان بدو تولد، زنان را از پرورش تمامی استعدادهایشان به عنوان انسان، باز می‌دارد. (ابوت و والاس، ۱۳۸۳: ۲۸۸). طبق اظهارات مصاحبه‌شوندگان هرچه

جامعه‌پذیری جنسیتی آنها قدرت بیشتری در فرآیند اجتماعی شدن داشته باشد، در زمان شیوع کرونا با مشکلات بیشتری مواجه می‌شوند و کمتر می‌توانند اوضاع را مدیریت کنند؛ همانطور که در تعاریف مربوط به جامعه‌پذیری جنسیتی ذکر شد، در این رویکرد زن موجودی محصور در خانه است که همه وظایف و نقش‌های مربوط به خانه را بر دوش دارد. اصطلاحاً این‌گونه به بار می‌آید که تمامی امور مربوط به خانه جزء وظایف زنانه او محسوب می‌شود؛ در نتیجه در زمان بحران‌هایی همچون شیوع کرونا، وظایف و نقش‌های او مضاعف شده و در ایفای آنان ناتوان می‌شود؛ اما اگر جامعه‌پذیری به‌گونه‌ای باشد که برابری دو جنس را نهادینه کند، زنان خانه‌دار در چنین شرایطی از همراهی و همکاری همسرانشان و همچنین پسرانشان برخوردار خواهند بود. زیبا (۴۸ ساله، با سه فرزند) در این باره می‌گوید:

«وقتی همسر کمکم نمیکنه، چطور می‌تونم از پس این شرایط بریام؟ بهش میگم حداقل تو کارای بچه‌ها کمک کن. میگه: بچه‌داری وظیفه‌زنه».

«مهارت سایبری» نیز به صورت مداخله‌گر بر نوع راهبرد زنان خانه‌دار در شرایط شیوع بیماری کرونا مؤثر است؛ بدین معنا که به دلیل اینترنتی شدن بیشتر امور در شرایط شیوع بیماری به منظور کاهش تجمعات و در نتیجه کاهش آمار مبتلایان به بیماری، بسیاری از کارهای روزمره پیشین نیازمند مهارت کار با اینترنت و برنامه‌های خاص است. این روزها آموزش محصلان و دانشجویان، تدریس معلمان، کارهای اداری شاغلان، خرید و فروش و ... از طریق اینترنت و برنامه‌های مخصوص به خود انجام می‌گیرد. زنان خانه‌داری که توانایی و مهارت سایبری دارند، قطعاً با استفاده از این مهارت توانسته‌اند، بسیاری از امور را راحت‌تر مدیریت کنند و بر مشکلات ناشی از تداخل نقش‌ها فائق آیند. پرستو (۳۷ ساله، با دو فرزند) در این باره می‌گوید:

«واقعاً این روزها اینترنت خیلی کمک می‌کنه، من خیلی خریدامو اینترنتی انجام می‌دم و زمانی رو که قبلاً صرف رفتن به بازار می‌کردم، الان کارای دیگمو می‌کنم».

اکرم (۳۵ ساله، با دو فرزند) نیز می‌گوید:

«الان که کلاسای بچه‌ها مجازی شده، واقعاً آگه بلد نباشی با این برنامه‌های اینترنتی کار کنی، کارت زاره».

«حمایت اجتماعی» به میزان حمایت سایر اعضای خانواده و دوستان و ... از زنان خانه‌دار اشاره دارد که هرچه میزان این حمایت بیشتر باشد، قطعاً زنان در انجام امور مربوط به خانه توانا تر خواهند بود. تأثیر این مؤلفه در زنان خانه‌دار نمود بیشتری دارد. مینا (۴۰ ساله، شاغل) در این باره می‌گوید:

«اگر یه حامی داشته باشی تو این شرایط، بهتر میتونی کاراتو انجام بدی. کسی که هم کمکت کنه، هم بهت روحیه بده. مخصوصاً همسر آدم».

«حمایت دولتی» در اینجا اشاره به طرح‌های حمایتی دولت در دوران شیوع بیماری کرونا به منظور توانمندسازی زنان خانه‌دار در ایفای نقش‌های چندگانه دارد. برخی مصاحبه‌شوندگان اظهار داشتند که اگر دولت با طرح‌های حمایتی مالی و فرهنگی به یاری زنان خانه‌دار بیاید، زنان بهتر می‌توانند در دوران شیوع کرونا شرایط را کنترل کنند. نوشین (۳۳ ساله، با یک فرزند) در این باره می‌گوید:

«به نظرم الان دولت می‌بایست به زنان خانه‌دار کمک ویژه می‌کرد، بسته‌های حمایتی براشون در نظر می‌گرفت تا بتونن هم از نگرانی مشکلات مالی اوضاع کرونا در بیان، هم شرایط رو کنترل کنن».

شادی (۳۰ ساله، بدون فرزند) نیز می‌گوید:

«باید دولت از نظر فرهنگی تو این شرایط کار کنه، مثلاً برنامه‌هایی بسازن که به آقایون نشون بدن به زنها کمک کنن تو این اوضاع نه اینکه فقط لم بدن تو خونه و باری به بار زنها اضافه کنن».

پیامدها

اتخاذ راهبردها از سوی کنشگران پیامدهایی را به دنبال دارد. در تحقیق حاضر پیامدهایی که مصاحبه‌شوندگان به آنها اشاره کرده‌اند، عبارت‌اند از: ۱) مثبت: توانمندی جنسیتی (پیامد فردی: افزایش اعتماد به نفس و پیامد جمعی: پویایی گروهی و کنترل

شیوع)؛ ۲) منفی: ناتوانی جنسیتی (پیامد فردی: فشار روانی و افسردگی و پیامد جمعی: تنش خانوادگی).

بسته به اینکه زنان خانه‌دار کدام راهبرد را اتخاذ کرده‌اند، شاهد پیامدهای گوناگونی بوده‌اند. برای مثال زنانی که راهبرد خانه‌کار را اتخاذ و اوضاع را مدیریت کرده‌اند و یا زنانی که راهبرد خانه‌یار را اتخاذ و با همکاری سایر اعضای خانواده بر مشکلات فائق آمده‌اند، این راهبرد آنها سبب بروز پیامدهای مثبتی در سطح فردی و جمعی همچون افزایش اعتماد به نفس و کنترل شیوع بیماری شده است. پرستو (۳۷ ساله، با دو فرزند) در این باره می‌گوید:

«من سعی کردم توانایی خودمو زیاد کنم تا بتونم از پس همه چی بر بیام؛ همین باعث شد اعتماد به نفسم زیاد بشه و حتی به دیگران هم کمک کنم»

مریم (۳۲ ساله، با دو فرزند) نیز می‌گوید:

«اگر زنها بتونن تو این شرایط قوی باشن، مطمئناً آمار ابتلا کم میشه؛ چون زنها نقش مهمی دارن تو این شرایط، خیلی خوب می‌تونن پیشگیری کنن و از خودشون و خانوادشون محافظت کنن».

از سوی دیگر زنانی که نتوانسته‌اند اوضاع را مدیریت کنند و با چالش مواجه شده و راهبرد خانه‌بار را در پیش گرفته‌اند، پیامدهای منفی را تجربه کرده‌اند. نسرين (۴۳ ساله، با سه فرزند) در این باره می‌گوید:

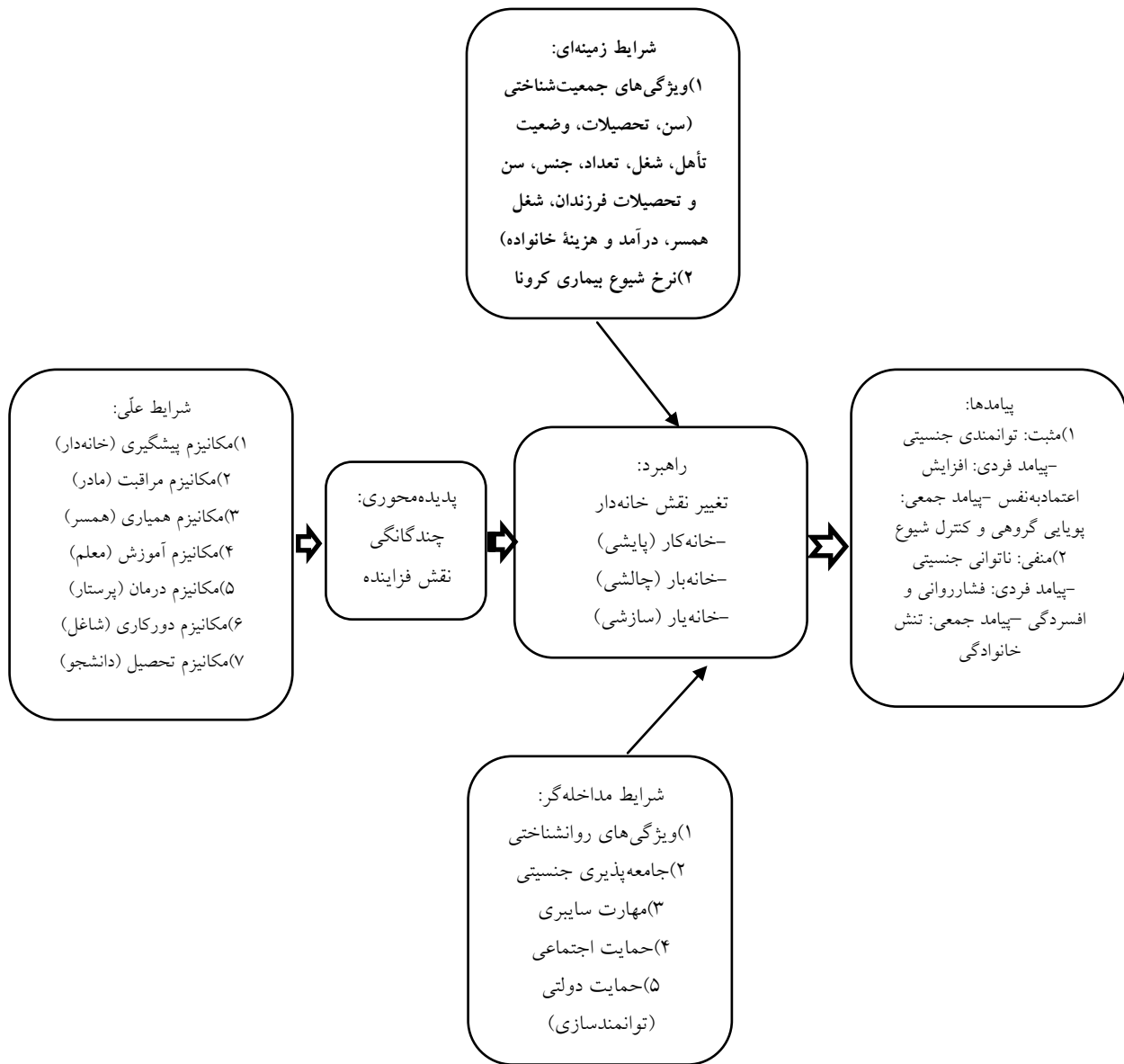
«من واقعاً روحیه‌ام رو باختم، حس می‌کنم هیچ کاری از دستم برنمیاد و به هیچ دردی نمی‌خورم. گیج گیج شدم».

مهرنوش (۴۱ ساله، با دو فرزند) نیز در این باره می‌گوید:

«معلومه آگه خانومای خانه دار نتونن مراقبت کنن، نتونن مواظب همسرشون و بچه‌هاشون باشن، امکان مریضی زیاد میشه؛ چون این ویروس راحت منتقل میشه، مردها و بچه‌ها هم که اصلاً رعایت نمی‌کنن؛ این زنه که باید حواسش به اونا باشه»؛

همچنین ذکر واژه «جنسیتی» نشان از اهمیت نقش و اثر جنسیت در درک و تجربه پدیده‌ها دارد؛ چراکه زنان خانه‌دار

به واسطه جنسیت خود و نقش جنسیتشان چنین پیامدهایی را تجربه کرده‌اند.

شکل ۱- مدل پارادایم گراندد تئوری

Fig 1- Grounded theory paradigm model

نتیجه

اینترنت) و مشکلات خانوادگی (خشونت و درگیری در خانواده، تنش در مدیریت اعضای خانواده، به هم خوردن وضعیت تحصیلی و اقتصادی اعضای خانواده) که منجر به تشدید وظایف و نقش‌های خانگی زنان شده است؛ بنابراین ضروری است که به نقش زنان به عنوان محور خانواده بیشتر توجه شود؛ چراکه این زنان هستند که می‌توانند در این شرایط

اجرای قرنطینه و خانه نشینی ناشی از شیوع بیماری کرونا، نقش‌ها و وظایف زنان را با تغییرات گسترده و چالش‌هایی جدید روبه‌رو کرده است؛ همچون مشکلات فردی (مشکلات بهداشتی شخصی، زندگی توأم با ترس و نگرانی، سلامت روان پایین، به هم خوردن تعادل و عادات سبک زندگی، اعتماد به

که زمینه وقوع پدیده چندگانگی نقش فزاینده را فراهم کرده، عبارت است از مکانیزم‌های پیشگیری (خانه‌دار)، مراقبت (مادر)، همیاری (همسر)، آموزش (معلم)، درمان (پرستار)، دورکاری (شاغل) و تحصیل (دانشجو).

۲) راهبرد آنان در مواجهه با این چالش چیست؟ و نوع راهبردها متاثر از چه عواملی است؟

کنشگران در اثر وقوع پدیده چندگانگی نقش فزاینده، کنش تغییر نقش خانه‌دار را اتخاذ کرده‌اند که یکی از سه نوع ذیل است: خانه‌کار (پایشی)، خانه‌بار (چالشی) و خانه‌یار (سازشی). مفهوم «خانه‌کار» به معنای راهبردی است که شیوه‌ای پایشی داشته و زنان خانه‌دار سعی کرده‌اند با مدیریتی همه‌جانبه، همه نقش‌ها را در عین چندگانگی، به درستی و با کمترین تعارض به انجام برسانند. مفهوم «خانه‌بار» به واکنش گروهی از زنان خانه‌دار اشاره دارد که با چالش‌های به وجود آمده بر اثر شیوع کرونا نتوانسته‌اند به خوبی کنار آیند و در نتیجه این وضع چالشی تنش و تعارضات بسیاری با امورهای منزل و سایر اعضای خانواده به همراه دارد و بنابراین نه تنها نتوانسته‌اند شرایط را مدیریت کنند، بلکه در ایفای نقش‌های پیشین خود با مشکل روبه‌رو شده‌اند و بار مضاعفی را احساس کرده‌اند. مفهوم «خانه‌یار» نیز به واکنش زنان خانه‌داری اشاره دارد که سعی کرده‌اند با همکاری و یاری سایر اعضای خانواده بر مشکلات ناشی از شیوع بیماری کرونا فائق آیند. این گروه از زنان نه به توانمندی زنان خانه‌کار و نه به درماندگی زنان خانه‌بار بودند، بلکه در حالتی میانه سعی کرده بودند با تقاضای یاری از سایر اعضای خانواده امورهای دگرگون‌شده منزل و خانواده را تا حدودی مدیریت کنند. دو گروه از شرایط و عوامل بر نوع راهبردی که کنشگران اتخاذ کرده‌اند، مؤثر است: الف) شرایط زمینه‌ای: شرایطی هستند که در ظاهر با راهبرد بی‌ارتباط‌اند؛ اما به‌عنوان بستر برای اتخاذ راهبرد عمل می‌کنند و بر آن مؤثرند و عبارت‌اند از: ویژگی‌های جمعیت‌شناختی (سن، تحصیلات، وضعیت تأهل،

نقش مؤثری در آرامش بخشی به سایر اعضای خانواده داشته باشند و از طرفی همه افراد خانواده را ملزم به رعایت پروتکل‌های بهداشتی کنند؛ بر همین اساس پژوهش حاضر به روش کیفی نظریه‌مبنایی، فرآیند تغییر نقش خانه‌داری را در دوران شیوع بیماری کرونا بررسی کرده است. قلمرو مکانی تحقیق حاضر شهر بروجرد و جامعه مطالعه شده، زنان خانه‌دار بالای ۲۰ سال است. نمونه‌های مطالعه شده به صورت هدفمند انتخاب و فرآیند انتخاب نمونه و تحلیل داده‌ها تا زمان اشباع نظری ادامه یافته است. در کل ۳۰ مصاحبه انجام شده است که از مصاحبه ۲۲ داده‌های گردآوری شده، تکراری بودند؛ در نتیجه به علت مشاهده نکردن داده جدید، اشباع نظری اعلام و تعداد ۲۲ مصاحبه پیاده (تبدیل به متن)، کدگذاری و تحلیل شده است. روش گردآوری داده‌ها نیز مصاحبه عمیق بوده است. اعتبار در تحقیق حاضر با استفاده از نظر اساتید و همچنین شیوه اعتبار اعضا و پایایی از طریق محاسبه توافق درون‌موضوعی (۰.۸۸٪) به دست آمده است و در نتیجه تحقیق اعتبار و پایایی مطلوبی دارد؛ همچنین به علت شیوع بیماری، تحقیق در مرحله گردآوری داده‌ها با محدودیت‌هایی همچون نبود امکان مصاحبه حضوری مواجه بود که به منظور رفع آن برخی از مصاحبه‌ها به شیوه تلفنی انجام شد. حال می‌توان با استفاده از یافته‌های تحقیق، به سؤالات اصلی پاسخ داد.

۱) شیوع بیماری کرونا، زنان خانه‌دار را با چه چالشی روبه‌رو کرده است؟

یافته‌ها نشان داد که زنان خانه‌دار برحسب شرایطی (شرایط علی) که ناشی از شیوع بیماری کرونا بود، ناچار شدند چندین نقش همزمان را بیش از پیش (قبل از شیوع بیماری) در خانه و تحت لوای نقش خانه‌دار ایفاکنند و به عبارت دیگر با چالشی باعنوان «چندگانگی نقش فزاینده» مواجه شدند که در طی فرآیند کدگذاری و تحلیل مشخص شد که پدیده محوری موضوع مورد بررسی است. شرایط علی

این گروه از زنان، اُفت شدیدی کرده‌اند؛ به طوری که کارایی آنها را در دیگر نقش‌های زندگی‌شان کاهش داده است و پیامدهای منفی به دنبال داشته است؛ همچنین رویکرد مارکز، بر این باور است که انرژی و زمان لازم برای ایفای توقعات نقش‌های چندگانه به‌طور اجتماعی حاصل می‌شود و تعهد ذهنی و روانی به یک نقش، تابعی از میزان لذت ناشی از ایفای آن، وفاداری به شریک نقش، سبقت یا پیش‌افتادگی پاداش‌ها از ایفای نقش و ممانعت از مجازات به واسطه ایفای یک نقش است که تأییدکننده شرایط مداخله‌گری همچون ویژگی‌های روانشناختی و حمایت اجتماعی است و بر نوع اتخاذ راهبرد کنشگران مؤثرند؛ اما همانطور که نتایج تحقیق نشان می‌دهد، آنچه می‌توان به‌عنوان یافته‌ها بر آن متمرکز شد، بسیار گسترده‌تر از تحقیقات پیشین است؛ چراکه نشان می‌دهد آنچه روزی نقش خانه‌داری تصور می‌شد، امروزه به دلیل شیوع بیماری کرونا تغییر یافته است و باید بازتعریفی از این مفهوم با توجه به شرایط ارائه داد؛ همچنان‌که ذیل سه‌عنوان خانه‌کار، خانه‌بار و خانه‌یار، چنین بازنگری و تغییر در این مفهوم نشان داده شد؛ همچنین ذکر واژه «جنسیتی» در مفاهیم مربوط به پیامدها، بیانگر اهمیت نقش و اثر جنسیت در درک و تجربه پدیده‌ها است؛ چراکه زنان خانه‌دار به واسطه جنسیت خود و نقش جنسیتشان چنین پیامدهایی را تجربه کرده‌اند. این حقیقت نشان می‌دهد که این زمینه نیازمند رویکرد نظری جدیدی است تا بتوان کنشگران را به سوی کنش‌های مؤثرتری هدایت کرد. تحقیق نشان داد که اگرچه شرایط زمینه‌ای، به‌طور معمول شرایط ثابتی هستند، اما با توجه به شرایط مداخله‌گر، تقویت و یا تضعیف برخی از آنها، می‌توان زنان را در راستای ایفای بهینه نقش خانه‌داری یاری کرد؛ همچون تقویت ویژگی‌های روانشناختی مثبت، تقویت حمایت اجتماعی و دولتی، مهارت‌های سایبری آنها و تغییر در روند جامعه‌پذیری دختران و پسران در راستای نهادینه کردن برابری جنسیتی. به‌طور قطع برخی از این راهکارها نیازمند برنامه‌های

شغل، تعداد، جنس، سن و تحصیلات فرزندان، شغل همسر، درآمد و هزینه خانواده) و نرخ شیوع بیماری کرونا. (ب) شرایط مداخله‌گر: به‌عنوان میانجی یا واسطه، عمل و اتخاذ راهبردها را تسهیل و یا تحدید کرده‌اند و طبق نتایج عبارت‌اند از: ویژگی‌های روانشناختی، جامعه‌پذیری جنسیتی، مهارت سایبری، حمایت اجتماعی و حمایت دولتی (توانمندسازی).

۳) راهبردی که اتخاذ کرده‌اند، چه پیامدهایی را در پی داشته است؟

کنشگران بسته به اینکه چه نوع راهبردی را اتخاذ کرده‌اند، پیامدهای متفاوتی را تجربه کرده‌اند. به‌عنوان مثال افرادی که راهبردهای خانه‌کار (پایشی) و خانه‌یار (سازشی) را اتخاذ کرده بودند، پیامد مثبتی با عنوان «توانمندی جنسیتی» را شاهد بوده‌اند که در بُعد فردی شامل افزایش اعتماد به نفس و در بُعد جمعی شامل پویایی گروهی و کنترل شیوع بوده است. کنشگرانی که راهبرد خانه‌بار (چالشی) را در پیش گرفته بودند، منجر به پیامد منفی «ناتوانی جنسیتی» شده بودند که در بُعد فردی شامل فشار روانی و افسردگی و در بُعد جمعی شامل تنش خانوادگی شده بودند.

نتایج تحقیق حاضر در مقایسه با تحقیقات پیشین و رویکردهای نظری می‌توان گفت پیامدهایی را که پژوهش بلالی و حسینی (۱۳۹۶) درباره تعارض نقش‌ها نتیجه‌گیری کرده بودند؛ یعنی کاهش حس کنترل بر زندگی، فرسودگی تحصیلی، تضعیف صمیمیت زناشویی و کاهش ظرفیت روانی را به‌طور معمول زنان خانه‌دار مورد مطالعه که راهبرد خانه‌بار را در پیش گرفته بودند، تجربه کرده‌اند؛ همچنین یافته‌های بادامچی و البرزی (۱۳۹۹) در رابطه با مفهوم زن خانه‌دار مجازی، تأییدکننده مفهوم مهارت سایبری به‌عنوان شرایط مداخله‌گر در اتخاذ راهبرد مثبت خانه‌کار است؛ همچنین پژوهش‌های بنشوف (1991 و 1992) و مالونه (1998) و همچنین فرضیه برجستگی قلمرو، تأییدکننده پیامدهای منفی فردی زنانی است که راهبرد خانه‌بار را اتخاذ کرده‌اند؛ چراکه

ایمانی‌جاگرمی، ح. (۱۳۹۹). «پیامدهای اجتماعی شیوع ویروس کرونا در جامعه ایران»، *ارزیابی تأثیرات اجتماعی*، ۱ (۲)، ۸۷-۱۰۳.

بادامچی، م. و البرزی، ف. (۱۳۹۹). «کرونا، بازگشت به خانه و برآمدن الگوی نوظهور زنان خانه‌دار مجازی»، *مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی*، ۱۲ (۳)، ۱۸۳-۲۱۷.

بلالی، الف؛ محبی، ف. و حسینی، ش. (۱۳۹۶). «واکاوی کیفی چالش‌های ایفای همزمان نقش‌های دانشجویی و خانوادگی»، *مطالعات راهبردی زنان*، ۱۹ (۷۵)، ۳۱-۶۲.

پایگاه اطلاع‌رسانی پایش. (۱۳۹۹). «کرونا کارهای خانه و خانه‌داری زنان را چند برابر کرد»، *بازنشانی شده در* ۱۴ بهمن، آنلاین قابل دسترس در:

<https://coronomy.ir/detail/1593>.

پورموسوی‌خانقشلاقی، م. (۱۳۹۹). «کرونا و معنویت: تجربه‌زیسته زنان از قرنطینه خانگی»، *ششمین کنفرانس سراسری دانش و فناوری علوم تربیتی مطالعات اجتماعی و روانشناسی ایران*، تهران.

خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران. (۱۳۹۸). «افزایش ۶ درصدی دانش‌آموزی بروجرد»، *بازنشانی شده در* ۲۵ شهریور.

دهقان‌نیری، ف. (۱۳۹۹). «مسئولیت زنان خانه‌دار در شرایط کرونایی سبک‌تر شده یا سنگین‌تر؟»، *بازنشانی شده در* ۱۸ آبان، آنلاین قابل دسترس در: www.irna.ir/news/84101488

رستگارخالد، الف. (۱۳۸۵). *خانواده، کار، جنسیت*، تهران: شورای فرهنگی-اجتماعی زنان.

سالاری، م.؛ بکرایی، س.؛ شریف‌نژاد نعمت‌آباد، م.؛ عالی‌زاده، م. و محسنی، ف. (۱۳۹۹). «پیش‌بینی اضطراب کروناویروس بر اساس تحمل پریشانی و تنظیم

بلندمدت و سیاست‌های کلان است؛ اما در شرایط حال حاضر و با توجه به نتایج تحقیق می‌توان پیشنهادات ذیل را به منظور کاهش پیامدهای منفی چندگانگی و تعارض نقش ارائه کرد:

۱) سایر اعضای خانواده به ویژه همسران سعی کنند با افزایش حمایت اجتماعی به زنان خانه‌دار در راستای ایفای نقش‌های چندگانه یاری رسانند.

۲) دولت برنامه‌های کوتاه‌مدت مؤثری را برای توانمندسازی زنان خانه‌دار در شرایط شیوع بیماری کرونا در دستور کار خود قرار دهد؛ همچون کمک‌های مالی و بسته‌های حمایتی، اینترنت رایگان به منظور استفاده از امکانات تسهیل‌کننده فضای مجازی و ...

۳) رسانه در این راستا نقش بسیار پررنگی ایفا می‌کند. باید تولیدات رسانه‌ای به منظور آموزش زنان خانه‌دار در راستای ایفای هرچه بهتر نقش‌های چندگانه شان (همچون آموزش مهارت‌های سایبری و برنامه‌های مشاوره خانوادگی و مشاوره فردی) بیشتر شود و با فرهنگ‌سازی همیاری اعضای خانواده، همسران و فرزندان را به کمک‌رسانی به زنان خانه‌دار تشویق کند.

۴) همچنین به منظور بررسی دقیق‌تر موضوع به پژوهشگران پیشنهاد می‌شود، نتایج پژوهش حاضر را در مطالعات پیمایشی به کار گیرند تا با آشکار شدن ابعاد آماری پدیده بتوان اهمیت دادن به آن را در راستای کاهش پیامدهای منفی نشان داد.

منابع

ابوت، پ. و والاس، ک. (۱۳۸۳). *جامعه‌شناسی زنان*، ترجمه منیژه نجم‌آبادی، تهران: نی.

استراوس، الف. و کرین، ج. (۱۳۹۱). *مبانی پژوهش کیفی*، ترجمه ابراهیم افشار، تهران: نی.

ایمان، م. (۱۳۸۸). *مبانی پارادایمی روش‌های تحقیق کمی و کیفی در علوم انسانی*، قم: حوزه و دانشگاه.

- mi. eric. Online at: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED347483.pdf>
- Benshoff, J.M. (1991). Nontraditional college students: a developmental look at the needs of women and men returning to school. *Journal of Young Adulthood and Middle Age* 3.
- Chung, H. (2020). *Return of the 1950s housewife? how to stop coronavirus lockdown reinforcing sexist gender roles*, University of Kent.
- Conn, T.L. (1996). *The influence of higher education and the perceived effects on women and their interpersonal relationships with significant others*. Thesis submitted in partial fulfillment of the requirements for the degree of specialist in education, in the graduate school, eastern illinois University charleston, masters. theses. paper: 1892.
- Elkin, F. & Handel, G. (1972). *The child and society: the process of socialization*. Newyork: Random house.
- El-aki, M. (2020). Housewife's performance towards family's duties and roles in light of covid-19 crisis in relationship to variables of social and economic level of the family. *International Design Journal*. 10(3), 162-178.
- Ferguson, D. (2020). I feel like a 1950s housewife: how lockdown has exposed the gender divide. 3 May.
- Greenhaus, J. & Foley, S. (2007). The intersection of work and family lives. handbook of career studies. Ed. Gunz, H. & Peiperl, and M. Thousand oaks, CA: Sage.
- Knapp, M. (2020). Covid-19 and the return of the housewife. 7 March.
- Malone, L.C. (1998). *The multiple roles of women pursuing doctoral studies*. Dissertation submitted to the faculty of the virginia polytechnic institute and state University in partial fulfillment of the requirements for the degree of doctor of education in educational administration.
- Marks, S. (1977). Multiple roles and role strain: some notes on human energy, time and commitment. *American Sociological Review*. 42(6): 921-936.
- Oakley, A. (1974a). *Housewife*. London: Allen lane.
- Oakley, A. (1974b). *The sociology of housework*. London: Martin robertson.
- Olorunfemi, D.Y. (2009). Family-work conflict, information use, and social competence: a case study of married postgraduate students in the faculty of education. University of Ibadan, Nigeria, *Library philosophy and practice (E-Journal)*. p 235.
- شناختی هیجان در زنان شاغل»، *خانواده درمانی کاربردی*، ۱ (۴)، ۳۸-۵۲.
- سالدنا، ج. (۱۳۹۵). *راهنمای کدگذاری برای پژوهشگران کیفی*، ترجمه عبدالله گیویان، تهران: علمی فرهنگی.
- غفارحدادی، ف. (۱۳۹۹). *به من دست نزن: رونوشت‌های کرونایی یک نویسنده خانه‌دار*، تهران: شهید کاظمی.
- فراهادی، س. و غلام‌نظری، ه. (۱۴۰۰). «پیش‌بینی بار روانی ویروس کرونا در زنان خانواده در ایام قرنطینه: نقش سبک‌های حل مسئله و سرمایه روانشناختی»، *خانواده درمانی کاربردی*، ۲ (۱)، ۴۶-۶۴.
- کاوه، م. (۱۳۹۱). *آسیب‌شناسی بیماری‌های اجتماعی*، جلد اول، تهران: جامعه‌شناسان.
- گیدنز، آ. (۱۳۸۵). *جامعه‌شناسی، ترجمه منوچهر صبوری*، تهران: نی.
- مرکز آمار و اطلاعات راهبردی. (۱۴۰۰). «استان در یک نگاه»، آنلاین قابل دسترس در: www.amarkar.ir.
- میرزایی، ح. (۱۳۹۹). *جستارهایی در آموزش عالی، علم و بحران کرونا*، تهران: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی.
- میرمحمدی، ح.؛ باقری مقیمی بهابادی، م. و واحیدیان شاهرودی، م. (۱۳۹۹). «بررسی سواد سلامت زنان و متغیرهای جمعیت‌شناختی مرتبط با آن در همه‌گیری کرونا»، *سومین کنفرانس ملی حقوق، علوم اجتماعی و انسانی، روانشناسی و مشاوره، شیروان*.
- نوری‌نیا، ش. (۱۳۹۹). «فداکاری زنان در دوره قرنطینه کرونایی»، *خبرگزاری دانشجو*.
- والی‌من، ن. (۱۳۸۷). *روش‌های تحقیق در علوم اجتماعی*، ترجمه محسن نیازی، فریدون بهادرانی و مصطفی صلابت، تهران: پندارپارس.
- Benshoff, J.M. & Lewis, H.A. (1992). Nontraditional college students, eric clearinghouse on counseling and personnel services ann arbor

- Rahayu, D.A., Ambarwati, R., Puspitawati, R.P., & Kuswati, N. (2020). Contribution of housewives to increase the immunity of family members during covid-19 pandemic. *Advances in Engineering Research*, 196, 168-171.
- Pandit, K. (2020). A day in the life of a housewife amid the covid-19 lockdown. 29 April.
- Tatman, A.W. (2001). *Role stressors, interrole conflict, and well being: The moderating influence of spousal support and coping behaviors among employed parents*. A research paper submitted in partial fulfillment of the requirements for the master of science degree with a major in marriage and family therapy. The graduate college university of wisconsin-stout.

